

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Ajaloo ja arheoloogia instituut

Uusima aja osakond

Laura Nemvalts

Metsaülikool Roots (Metroo) ja eestlus paguluses

Bakalaureusetöö

Juhendaja: kaasprof Kaarel Piirimäe, PhD

TARTU

2022

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Metsaülikoolide algus üle maailma.....	7
1.1. Kanada Metsaülikool (MÜ).....	7
1.2. Austraalia Metsaülikool (MÜA), Metsaülikool Los Angeleses (MÜLA) ja Metsaülikool Läänerannikul (MÜLK)	8
1.3. Metsaülikooli Rootsisis ehk Metroo idee kujunemine ja nimi	9
2. Metroo tegevus 1977–1986 ja kontaktid Kodu-Eestiga.....	11
2.1. 1977 Metroo esimene seminar	11
2.2. 1978–1979 Metroo teine seminar ja kultuuripäevad.....	14
2.3. 1980–1986 Metroo ühingu asutamine ja tegevuse ajutine vaibumine	19
3. Metroo tegevus 1987–2004 ja kontaktid Kodu-Eestiga.....	24
3.1. 1987 Aja Lugu 1 – eesti keele olukorrast väliseesti ühiskonnas.....	24
3.2. 1987–1991 laulev revolutsioon ning Eesti taasiseseisvumine	26
3.3. 1992–2004 Metroo tegevus Eestis ning ühingu hääbumine.....	30
Kokkuvõte	33
Kasutatud allikad ja kirjandus	35
Allikad.....	35
Perioodika.....	36
Kirjandus	36
Internetiallikad.....	39
Summary	40

Sissejuhatus

Vahetult peale teist maailmasõda oli eestlastest sõjapõgenike jaoks oma vana kodumaaga kontaktisaamine praktiliselt võimatu, kuna Stalini võimulolekul oli igasugune suhtlus välismaaga, sh kirjade saatmine, Nõukogude Liidu kodanikele keelatud. Sulaaaja oludes ning pärast seda oli võimalik tekkida eraviisilistel ja asukohamaa riigitasemel sidemetel, kuid küsimus suhtlusest Nõukogude Liidu ning Nõukogude Eestiga tekitas eesti pagulaskonnas terava konflikti.¹ Balti pagulaskonna jaoks oli suhtlus Nõukogude Liiduga kolmekordne dilemma: esiteks sooviti näidata lojaalsust asukohamaale, mis reeglina oli huvitatud suhete soojenemisest Nõukogude Liiduga, teisest küljest suurendas suhtlus balti eksiilkogukonna haavatavust Nõukogude võimu propaganda suhtes ja pagulaste poliitiliste alusväärtuste õõnestamist. Kolmandaks kardeti aga kaotada kontakt okupeeritud kodumaades elavate aatekaaslastega, keda Nõukogude Liiduga suhteid luues ja hoides – küll Nõukogude võimu tingimustes – oli võimalik külastada või ise vastu võtta.²

Probleem oli ka generatsioonide vaheline konflikt – pagulaste esimese generatsiooni eesmärgiks oli poliitiline võitlus, samal ajal kui paguluses sündinud väliseestlaste teise generatsiooni jaoks oli oluline eestlust edasi anda konkreetsemalt, sh okupeeritud kodumaad külastades. Diskussiooni teema üle oli aga keeruline pidada, kuna kodumaaga sidemete loojaid tembeldati koheselt n-ö punasteks.³ Väliseestlaste külaskäike Eesti NSV-sse innustas omalt poolt KGB, kelle poliitikat hakkas vedama 1968. aastal ametlikult loodud, kuid veidi teises vormis oma tegevust juba 1960. aastal alustanud Väliseestlastega Kultuurisidemete Arendamise Komitee (hiljem Ühing) ehk VEKSA. Väliseestlaste külastused Eesti NSV-sse algasid ulatuslikumalt 1960. aastatel, lisaks sellele hakkas VEKSA korraldama ka väliseise kodueestlastele.⁴ Konflikti tulemusena panid Kodu-Eestiga kontakte soosivad väliseestlased, kes hakkasid järjest enam rõhutama riigipiiridest sõltumatut ühtekuuluvust, aluse metsaülikoolidele, millest esimene sündis Kanadas. Kirjanik Jaan Undusk väidab, et „metsaülikoolidega algatatud alternatiivne ellusuhtumine oli väliseestlaskonna suursaavutus,

¹ Seim, J.-K. (1991). Eesti ja väliseestlased – mõtisklus. *Aja Lugu*, 4, 55-59 (siin lk 56-58).

² Zake, I. (2008). Controversies of US-USSR Cultural Contacts During the Cold War: The Perspective of Latvian Refugees. *Journal of Historical Sociology*, 21(1), 55-81 (siin lk 56).

³ Seim, J. (1990). Mõni sõna Metroo tagapõhjast ja senisest tegevusest. S. Endre, T. Naaber & K. Muuli (Koost), *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat* (lk 7-12, siin lk 8-9). Tallinn: Kultuur ja Elu.

⁴ Jürjo, I. (2014). *Pagulus ja Nõukogude Eesti: vaateid KGB, EKP ja VEKSA arhiividokumentide põhjal*. Tallinn: Tammerraamat. Lk 190-191, 207.

ilma selleta oleks osa eestlust tänases maailmas välja surnud“.⁵ Kuigi seisukoht on sõnastatud dramaatiliselt, on selles oma tõde.

Käesolev bakalaureusetöö käsitleb Rootsi Metsaülikooli ehk Metroo tegevust läbi kogu tegutsemisaja aastatel 1977–2004. Metroo organisatsiooniks vormistamisel sõnastati ühingu põhikirjas eesmärgiks eestluse püsijäämise tagamine paguluses, sh luues kontakte eestlastega Kodu-Eestis, ning liikmeks astumise tingimuseks oli eesti keele oskus.⁶ Eesti keele oskust ühe eestluse olulisima tegurina väliseestlaste seas tõestavad mitmed uurimused – kui kodueestlased tõid 1997. aastal toimunud intervjuudes küsimuse „Mis seostub Teile kõigepealt eestlaseks olemisega/olemisega Eesti päritolu?“ vastuseks maa (nt kodukoha), siis rootsieestlased tõid välja keelt ja lähedasi.⁷ 2008-2012 toimunud uuringus, kus küsitleti 48 läänes elavat väliseestlast, sidusid pooled vastajad küsimuse „Kes teie arvates on eestlane?“ vastuse eesti keele oskusega, sealjuures ei eeldatud tingimata head keeleoskust.⁸ Keeleoskus ise muutus paguluses vastavalt põlvkonnale – Rootsi (kuid ka teiste asukohamaade) näitel võib tõdeda, et nooremad kõnelejad oskasid paremini rootsi ja halvemini eesti keelt ning vanemate kõnelejate puhul oli olukord vastupidine.⁹ Tihti rõhutati Metroo eesmärgina ka diskussiooni tekitamise nii omakeskis kui ka laiemas väliseesti avalikkuses.¹⁰

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks lisaks organisatsiooni tegevuse uurimisele on leida vastuseid järgnevale küsimustele: kuidas suhtles Metroo Kodu-Eestiga, milline oli Metroo diskussioon eesti keele olukorra ümber ning kas ja kuidas kandus Metroo diskussioon edasi väliseesti avalikkusesse. Võrreldes varasemate käsitlustega metsaülikoolide kohta on käesolev uurimus uudne eriti viimase uurimisküsimuste poolest. Võimatu on taastada Metroo ja ka teiste metsaülikoolide seminaridel tekkinud vahetuid arutelusid, kuid võimalik on uurida tagasisidet üritustele ja trükistele, mida kõige aktiivsemalt andis välja just Metroo. Seega seisneb töö väärtus selles, et uuritud on nii Metroo poolt õhkuvisatud küsimusi kui ka väliseesti avalikkuse vastust. Samuti on töö täienduseks vähestele Eesti metsaülikoolidest loodud uurimustele.

⁵ Undusk, J. (2008). Eesti, eksiil ja Väli-Eesti: Väike mentaliteedilugu. *Akadeemia*, 10, 2257-2286 (siin lk 2270-2271, tsitaat lk 2271).

⁶ RA, ERA.5076.1.1, lk 23: Ühingu METROO põhikirja.

⁷ Valk, A. & Karu, K. (2002). Eesti identiteet Eestis ja Rootsis. A. Valk (Koost), *Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis: kultuuridevahelisi uurimusi 20. sajandi lõpust* (lk 125-141, siin lk 128, 131). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

⁸ Ojamaa, T. & Karu-Kletter, K. (2016). Diasporaa-eestlaste enesekuvand muutuvmas maailmas. *Methis*, 10(13), 173-196 (siin lk 174, 176-179).

⁹ Raag, R. (2010). Eestlased ja eesti keel Rootsis. K. Praakli & J. Viikberg (Toim, Koost), *Eestlased ja eesti keel välismaal* (lk 385-432, siin lk 402). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

¹⁰ Saateks. (1977). J. Maandi, M. Maandi & J. Seim (Toim), *Metroo 77: Kogumik valitud materjalidest, esitatud jaanuaris 1977 Trollebos, Rootsis* (lk 5-6, siin lk 6). Uppsala: s.n.

Saateks. (1979). E. Klaar jt (Toim), *Metroo teine raamat* (lk 4-5, siin lk 5). Stockholm: s.n.

Filosoof Jürgen Habermas nimetab „avalikkuse kui sfääri“ silmapaistvaimaks institutsiooniks ajakirjandust.¹¹ Ajakirjandus annab ka otsest informatsiooni kajastatud aja sotsiaalsetele, kultuurilistele ja poliitilistele oludele.¹² Seetõttu kasutan väliseesti avalikkuse reaktsiooni uurimiseks peamiselt Rootsis (Eesti Päevaleht, Teataja, Välis-Eesti), kuid ka Kanadas (Vaba Eestlane), Austraalias (Meie Kodu) ja USA-s (Vaba Eesti Sõna) väljaantud väliseesti ajalehti ja perioodikat. Ka Metroo korraldatud ürituste puhul keskendun peamiselt neile sündmustele, millele tehti reklaami väliseesti ajakirjanduses. Tugev ajakirjandusele toetumine on ühelt poolt tingitud töö mahust – ajakirjandus aitab fokuseerida olulisemaid sündmusi – kuid teisalt on suur osa Metroo arhiivimaterjalist just väljalõiked ja trükised väliseesti ajakirjandusest.

Metsaülikoolide historiograafia alustalaks on väljaantud kogumikud ja/või trükised. Enamik metsaülikoolide kohta käivat materjali on loodud Kotkajärve Metsaülikooli kohta, mille tegevusest on välja andnud kaks kogumikku aastatel 1984¹³ ja 2005¹⁴, kus on põgusalt kirjeldatud ka mujal maailmas tegutsenud metsaülikoole. Psühholoog Vello Sermat on Kotkajärve Metsaülikooli analüüsinud ajakirjas *Journal of Baltic Studies*¹⁵. Austraalia Metsaülikoolist on kirjutanud Inno Salasoo¹⁶ ja Marin Laak¹⁷. Metsaülikool Rootsis andis oma tegevusaja sees välja kolm kogumikku aastatel 1977¹⁸, 1979¹⁹ ja 1990²⁰ vastavalt aastate 1977, 1978 ja 1989 seminaride põhjal, mille saatesõnas on reeglina kirjutatud ka Metroost kui organisatsioonist. Lisaks Metroo seminaride trükistele on organisatsiooni tegevust kirjeldatud ka teistes Metrooga seotud kogumikes, nt perioodikaväljaande *Aja Lugu* teises numbris²¹. Kuigi

¹¹ Habermas, J. (2001). *Avalikkuse struktuurimuutus: uurimused ühest kodanikuühiskonna kategooriast. Eessõnaga 1990. aasta uuväljaandele*. Tõlkinud Andres Luure. Tallinn: Kunst. Lk 243.

¹² Dobson, M. & Ziemann, B. (Toim) (2020). *Reading primary sources: the interpretation of texts from nineteenth and twentieth century history*. London: Routledge. Lk 217.

¹³ Susi, H. (Toim) (1984). *Metsaülikool 1967-1982: Kotkajärve Metsaülikooli koguteos*. Toronto: Kotkajärve Metsaülikool.

¹⁴ Kirss, T. (Toim) (2005). *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album*. Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.

¹⁵ Sermat, V. (1979). Estonian Forest University: Social and Cultural Influence. *Journal of Baltic Studies*, 10(1), 64-73.

¹⁶ Salasoo, I. (1988). Metsaülikool Austraalias. Õ. Haas & V. Siska (Toim), *Eestlased Austraalias* (lk 114-125). Adelaide: Austraalia Eesti Seltside Liit.

¹⁷ Laak, M. (2015). Pagulus ja suhted kodumaaga: Metsaülikooli Austraalias arhiivi põhjal. *Tuna*, 4, 90-112.

¹⁸ Maandi, J., Maandi, M., & Seim, J. (Toim) (1977). *Metroo 77: Kogumik valitud materjalidest, esitatud jaanuaris 1977 Trollebos, Rootsis*. Uppsala: s.n.

¹⁹ Klaar, E. jt (Toim) (1979). *Metroo teine raamat*. Stockholm: s.n.

²⁰ Endre, S., Naaber, T. & Muuli, K. (Koost) (1990). *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat*. Tallinn: Kultuur ja Elu.

²¹ Klaar, E. (1989). Metroo: Mida see Metroo endast kujutab? *Aja Lugu*, 2, 29-36.

otsene historiograafia on üsna vähene, siis metsaülikoole mainitakse tihti Välis-Eestit käsitlevates teostes, mille põhifookus on aga mõni muu temaatika.

Esimeses peatükis on kirjeldatud metsaülikoolide – Kanada, Austraalia, Rootsi ja ka Los Angelese (mida tihti eraldi metsaülikooliks ei loetud, kuid mis siiski kandis metsaülikooli kontseptsiooni) – kujunemislugu ja -tausta. Ülejäänud töö on pühendatud vaid Metsaülikoolile Rootsis ehk Metroole ning on üles ehitatud kronoloogiliselt. Teine peatükk keskendub Metroo algusajale kuni aastani 1986. Kolmas peatükk kirjeldab Metroo tegevust 1987. aastast, mil suhtlus Eestiga järjest tihenes, kuni ühingu tegevuse lõpetamiseni 2004. aastal. Sündmuste vaatlemine aegreal aitab analüüsida uurimisteemade arengut aja jooksul (nt Eestiga suhtluse muutumist perestroika ja glasnosti poliitika ajal).

Selgitada tuleks ka mõningate mõistete kasutamist. Töö pealkirjas esinev mõiste „eestlus“ on mitmeti defineeritav, metsaülikoolidega lähedalt seotud insener ja ajaloolane Walter Rand defineerib eestlust näiteks ühise kultuuriruumi ja etnilise päritolu kaudu.²² Käesolevas bakalaureusetöös on „eestluse“ mõiste katustermin kõigi töö eesmärkides nimetatud kultuuriliste aspektide – eesti keel, eesti probleemidest hoolimine ja nende üle diskussiooni pidamine, soov kontakte luua rahvuskaaslastega – hõlmamiseks. „Väliseestlane“ ja „eesti pagulane“ on mõisted, mida on küllaltki erinevalt tõlgendatud – kui paljude jaoks on tegemist praktiliselt sünonüümidega, siis leidub ka neid, kelle jaoks on mõistetel väga selge vahe. Viimased nägid eesti pagulases ainsat eesti vaimu ja kultuuri kandjat, väliseestlase mõiste kasutajad nägid eestluse kandjana kõiki eestlasi, kuigi eristasid, kas elatakse Eestis või mitte.²³ Käesolevas töös on pigem eelistatud mõistet „väliseestlane“, kuigi „eesti pagulase“ mõistet on kasutatud sellega sünonüümses vormis. Samaväärne on ka mõistete „Kodu-Eesti“, „Eesti NSV“ ja „Eesti“ (kui riigi) kasutus.

²² Rand, W. (1994). *Eestlus on looming*. Tallinn: Perioodika. Lk 51 & 61.

²³ Undusk, J. Eesti, eksiil ja Välis-Eesti: Väike mentaliteedilugu. Lk 2266-2267.

1. Metsaülikoolide algus üle maailma

1.1. Kanada Metsaülikool (MÜ)

Keemik Olev Träss, kes on üks Metsaülikooli idee sõnastajatest ja asutajatest, on meenutanud, et osade pagulaste „silmsid olid kõik, kes vähegi Kodu-Eestiga julgesid kontakti hoida ja kes sealseid eestlasi *in corpore* kommunistideks ei pidanud, ilmselt punased“ – eestlaskonda ei nähtud ühtsena, vaid usuti, et kodueestlased olid muutunud kommunistlikeks ning rahvuslikku suunda edendab vaid väliseestlaste kogukond. Vastuolud jätsid oma jälje ka Kanada eestlaste keskkorganisatsiooni Rahvusliku Välisvõitluse Nõukogu (RVN) töösse. Konfliktidest kasvas 1960. aastate teisel poolel välja metsaülikooli kontseptsioon, mida hakkasid vedama äärmuslikele jõududele vastanduvad Kodu-Eestiga sidemeid soovivad väliseestlased, kelle eesmärgiks oli luua kontakte sellisel määral, et neist oleks rohkem kasu eestlastele kui Nõukogude võimule. Esimene idee korraldada hiljem metsaülikooliks kujunenud üritus tekkis Kesk-Lääne Noorte Koondise (KLENK) päeval 1965. aastal. Järgneva aasta 21. novembril kutsuti Torontos asuvasse Eesti Majja noorteorganisatsioonide delegaadid. Ettevõtmine, mis sai korraldamise asupaiga järgi nimeks Kotkajärve Metsaülikool või lühendatult MÜ, koondas nii Kanada kui ka USA väliseestlasi.²⁴

Kotkajärve Metsaülikooli põhimõtted võeti kokku järgmiselt: „MÜ tunnustab eesti rahvast kui füüsilist ja kultuurilist tervikut, olenemata sellest, kus või millistes tingimustes üks või teine osa meie rahvast asub. MÜ on apoliitiline organisatsioon objektiivse teabe levitamiseks eesti kultuuri, teaduse, poliitika ja ühiskondlike küsimuste alal, tehes seda võimalikult akadeemilisel tasemel. MÜ taotleb sisulist eestlust, vältides hüpokriitilist rahvustunnet ja õõnsat paatost. MÜ on endastmõistetavalt ja ilma surveta eestikeelne ning eestimeelne.“²⁵ Metsaülikool oli suunatud peamiselt ülikoolialistele noortele, vanuse ülempiiriks määrati 35 eluaastat (mis ei kehtinud korraldajatele ja lektoritele). Psühholoog Vello Sermat on välja toonud, et noorte jaoks tegi MÜ atraktiivseks võimalus olla osaks väikesest kultuuriliselt ühtekuuluvast kogukonnast. Lektorite jaoks andis MÜ võimaluse taastada sidemeid saatusekaaslastega ning töötada Eestiga seotud teemade kallal. MÜ-ga sarnane ettevõtmine esines ka läti pagulaskonnas, kus selle nimeks oli Divreizdivi.²⁶

²⁴ Träss, O. (1984). Kotkajärve Metsaülikool: Loomine, algaastad ja põhilised suunad. H. Susi (Toim), *Metsaülikool 1967-1982: Kotkajärve Metsaülikooli koguteos* (lk 9-21, siin lk 9-11 & 16, tsitaat lk 10). Toronto: Kotkajärve Metsaülikool.

²⁵ Jõe, H. (kuupäevata). *Kotkajärve Metsaülikool. Ajalugu*. Kotkajärve Metsaülikool. Vaadatud 10. märts 2022, <https://www.eesti.ca/mu/ajalugu>.

²⁶ Sermat, V. Estonian Forest University: Social and Cultural Influence. Lk 65-68.

Esimene Kotkajärve Metsaülikool toimus 1967. aasta augustis. Kokku osales kaheksapäevases Metsaülikoolis 58 väliseestlast, lisaks veel ka korraldajad, lektorid, vaid mõnedel päevadel kursusest osavõtjad ning uudistajad. Järgmisel Metsaülikoolil osales juba umbes 140 kursust, kes veetsid Kotkajärvel kõik Metsaülikooli toimumispäevad. Reaktsioone Metsaülikoolile oli mitmekesiseid, kui üldiselt oli eestlaskonna suhtumine positiivne, siis näiteks RVN andis välja avalduse, milles deklareeriti, et „Metsaülikool häbistavat Eesti Vabariiki ja hävitavat meie [eesti pagulaskonna] ühist võitlusrinnet kommunismi vastu, kuna seal esinevad lektorid olevat tendentslikud ja vasakpoolse kallakuga“. Lisaks suvistele seminaridele hakkasid toimuma ka talvised (MÜTT – MÜ Talvine Treeninglaager) ning kevadised (MÜKS – MÜ Kevad-Seminar) kokkusaamised. 1974. aastal toimus MÜ Soomes Kuopios, mille järel külastas osa kursust ka Eesti NSV-d. 1976. ja 1981. aastal toimusid eriseminarid Ameerika Ühendriikides – Poconos ja Oneidas. Metsaülikool arenes aga Kanada initsiatiivist kaugemale – Austraaliasse, Los Angelesse ja Rootsisse.²⁷

1.2. Austraalia Metsaülikool (MÜA), Metsaülikool Los Angeleses (MÜLA) ja Metsaülikool Läänerannikul (MÜLK)

Austraalia Metsaülikool ehk MÜA sai alguse 1972. aastal ning selle vedavaks jõuks said loodusteadlased ja kultuuritegelased Inno ja Tiiu Salasoo.²⁸ Inno Salasoo on meenutanud, et Austraalia väliseestlaste seas ei esinenud Kanada ja Rootsiga võrreldes põlvkondadevahelisi vastuolusid.²⁹ Austraalia Metsaülikool loodi Sydneys ning ka enamik kursusi on toimunud New South Wales'i osariigis, kuid MÜA-d korraldati tihti ka teiste eesti pagulaskonna ürituste – nt Austraalia Eesti Päevade ja ESTO – lähedal, et Metsaülikoolist saaksid osa võtta võimalikult palju väliseestlasi. MÜA-l osalenud kursustlaste keskmine arv oli 33, kõige suurejoonelisem Austraalia Metsaülikool toimus 1989. aastal pärast ESTO'88 sündmusi, kus osales 83 kursust. Kokku toimus Austraalia Metsaülikooli 24, mille raames peeti 375 ettekannet. MÜA-s käsitletud teemadena (ja ka tegevustena) on Tiiu Salasoo välja toonud eesti keele, näitekunsti, muusika, liikumise, looduse, kunsti ja arhitektuuri, poliitika ja majanduse, ajaloo, kirjanduse, teaduse ja tehnika, usu ja filosoofia ning eluprobleemid ja päevasündmused.³⁰ Viimane MÜA seminar toimus aastal 1998, ametlikult lõpetati tegevus aastal 2009.³¹

²⁷ Träss, O. Kotkajärve Metsaülikool: Loomine, algaastad ja põhilised suunad. Lk 13-19, tsitaat lk 15.

²⁸ Salasoo, T. (2005). MÜ Austraalias. T. Kirss (Toim), *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album* (lk 419-430, siin lk 419). Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.

²⁹ Salasoo, I. Metsaülikool Austraalias. Lk 115.

³⁰ Salasoo, T. MÜ Austraalias. Lk 419-427.

³¹ Laak, M. Pagulus ja suhted kodumaaga: Metsaülikooli Austraalias arhiivi põhjal. Lk 93.

Lisaks MÜ-le tekkis Põhja-Ameerikas Metsaülikooli liikumine ka USA-sse Los Angelesesse, kus selle eestvedajaks oli Mare Taagepera. Metsaülikool Los Angeleses (MÜLA) sai alguse 1971. aastal, saades kuni 1980. aastate keskpaigani kokku 5–6 korda aastas. Reeglina võttis MÜLA tegevusest osa 20–30 inimest, kusjuures osavõtjateks olid tihti ka teistes Metsaülikoolides tegevad või vähemalt osalenud isikud. MÜLA seminari nimetati Metsaülikooliks Läänerannikul ehk MÜLK-iks, mis oli tihedas seoses Lääneranniku Eesti Päevadega. MÜLK-i programm oli võrreldes teiste Metsaülikoolide seminaridega – mis tihti kestsid üle nädala – palju lühem, kestes vaid kolm päeva. MÜLK-id toimusid erinevates paikades: 1985. aastal Portlandis, 1987. ja 1997. aastal Vancouveris ning 1989. aastal Santa Barbaras. MÜLK-i programm, kust võis leida nii loenguid, arutelu- ja vestlusringe, eesti keele õppimise gruppe, liikumistegevusi ning huviringe, oli seega sarnane MÜ tegevusega.³²

1.3. Metsaülikooli Rootsisis ehk Metroo idee kujunemine ja nimi

Kuigi erinevaid ettevõtmisi esines ka varem, siis eriti jõuliselt jõudis metsaülikooli ideestik Rootsisse 1974. aastal, mil toimusid nii minimetsaülikool Estovisioon – mille eesmärgiks oli diskuteerida Eesti ja eestlaste tulevikku võrreldes seda ülejäänud maailmaga – kui ka Kotkajärve Metsaülikooli seminar Soomes.³³ Lisaks neile ettevõtmistele rõhutatakse ka Ameerika Ühendriikides Pocono mägedes toimunud seminari olulisust, mis erines metsaülikoolidest selle poolest, et sinna tulnuid võis nimetada eestluse aktivistideks.³⁴ Jaak Maandi, üks Metsaülikooli Rootsisis idee algatajatest, meenutas 1980. aastal, et seda, kuidas võiks metsaülikooli organiseerida Rootsisis, oli mõtiskletud juba aastaid – Rootsisse ei oleks sobinud näiteks Kotkajärve Metsaülikooli kontseptsioon selle „rahvusliku vaimustuse“ tõttu. 1976. aastal jõuti arusaamale, et Metsaülikool Rootsisis võiks olla uute ideede kandja ja puudujääkide avastaja. Maandi tõi välja, et Rootsi ettevõtmisel rõhutatakse kõigi osalejate võrdset staatust; Eesti ajalugu ei õpetata, vaid tuuakse välja uusi meetodeid, kuidas seda uurida ning samuti ei õpeta Metroo eesti kirjandust, vaid lahkab seda sotsioloogilisest perspektiivist. Metroo tegevusse plaaniti kaasata ka noori, kellele loodud programmi kutsuti Minitrooks.³⁵

³² Taagepera, M. (2005). MÜLA. T. Kirss (Toim), *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album* (lk 431). Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.

Puust, L. (2005). MÜLK '97. T. Kirss (Toim), *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album* (lk 432). Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.

³³ Maandi, J. (2005). Metroo 1976-1998. T. Kirss (Toim), *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album* (lk 409-415, siin lk 409). Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.

Saateks. *Metroo 77*. Lk 5.

³⁴ Träss, O. Kotkajärve Metsaülikool: Loomine, algaastad ja põhilised suunad. Lk 18-19.

RA, ERA.5076.1.52, lk 19: Natuke METROOst – nii tagasi- kui edasivaates.

³⁵ RA, ERA.5076.1.1, lk 1: Mõtteid, mida esile kutsus 30. juuli koosolek.

Metroo üks esimeestest Enno Klaar meenutas 1989. aastal, et Rootsisse jõudis metsaülikool hilinemisega seepärast, et sarnaseid ettevõtmisi leidis ka varasemalt ning Rootsis ei tekkinud niivõrd ulatuslikku juurte otsimise kampaaniat, kui see esines Põhja-Ameerikas 1960. aastatel. Samuti väitis Klaar, et Eesti lähedus sundis olema realistlikum. Ka toob Metroo esimees välja selle, et kuna Liberaalne Erakond³⁶ oli lõpetanud poliitilise tegevuse, siis otsisid selle eestvedajad uut platvormi. Kui Kotkajärve Metsaülikool oli algselt mõeldud peamiselt noortele vanuses 17–25 aastat, siis Metroo kursusel olid keskmiselt 10 aastat vanemad ning tegemist oli inimestega, kes olid juba otsustanud eesti identiteedi säilitamise kasuks.³⁷

Metroo lühend tuleb ettevõtmise nimest – Met(saülikool) Roo(tsis). Jaak Maandi rõhutas Metroo ülevaates Kotkajärve Metsaülikooli kogumikus, et nime tuleb kirjutada väikeste tähtedega („metro“)³⁸, samas 1980. aastal loodud – tolleks hetkeks juba ühingu – põhikirjas on nimi kirjutatud läbivalt suurtähtedega („METROO“)³⁹. Metroo nime selgitades tõi Maandi perioodikaväljaandes Aja Kiri välja erinevates keeltes „metroole“ omistatud tähendusi ning võttis Metsaülikooli Rootsis lühendi tähenduse kokku järgnevalt: „nimi *Metroo* annab niisiis mitmeid assotsiatsiooni-võimalusi: näiteks kommunikatsioon ehk ühendus, edasi midagi suurlinlikku ja kaasaegset; kes soovib, võib assotsieerida ka maa-aluse või isegi põrandaaluse tegevusega“.⁴⁰ Käesolevas töös kasutan ettevõtmise ning hiljem ühingu nimekujuuna esisuurtähelist „Metrood“, mida leidub nii kirjanduses kui ka perioodikas.

³⁶ Tegemist oli 14. septembril 1966. aastal asutatud poliitilise rühmitusega, mille liikmete seast võib leida mitmeid hiljem Metrooga seotud isikuid, nt Jaak Maandi, Enno Klaar, Alur Reinans jne. Keeruline on paika panna erakonna täpset tegutsemisaja lõppu, kuid enam ei kandideeritud 1978. aastal toimunud Rootsi Eestlaste Esinduse esinduskogu valimistel. Vt Uus liberaalne erakond taotleb koostööd. (29.09.1966). *Välis-Eesti*, lk 1. ja Koostöögrupi valimisvõit. (06.12.1978). *Eesti Päevaleht*, lk 8.

³⁷ Klaar, E. Metroo: Mida see Metroo endast kujutab? Lk 35-36.

³⁸ Maandi, J. Metroo 1976-1998. Lk 409.

³⁹ RA, ERA.5076.1.1, lk 23: Ühing METROO põhikiri.

⁴⁰ Maandi, J. (1977). ...ehitas ISE: Metsaülikool Rootsis (5.-9. I 1977). *Aja Kiri*, 1, 18-19 (siin lk 18).

2. Metroo tegevus 1977–1986 ja kontaktid Kodu-Eestiga

2.1. 1977 Metroo esimene seminar

Esimene Metroo seminar toimus 5.–9. jaanuaril 1977. aastal⁴¹ Lõuna-Rootsis Trollebos. Seminari põhilised teemad olid „Rahvuslik identsus“ ning „Eesti tulevikuvõimalused“, kusjuures rõhku pandi eriti tulevikule, analüüsides seda kogu ülejäänud maailma taustsüsteemis.⁴² Seminaril olid aktiivseimad loengupidajad politoloog Rein Taagepera, kirjanikud Raimond Kolk ja Ilmar Laaban ning töölisliikumise tegelane Anatol Renning. Lisaks neile pidasid loenguid Leena Männik, Hain Rebas, Mare Taagepera, Helena Kiviloog, Toomas Tuulse ja Jaan Seim.⁴³ Esimesest Metroo seminarist ilmus ka kogumik „Metroo 77“, kuhu on lisatud Rein Taagepera tekst „Eesti staatusest“ ning Evald Uustalu kommentaar Taagepera kirjutisele.⁴⁴ Esimesel Metroo seminaril osales ligikaudu 50 noorema generatsiooni rootsi-eestlast. Lisaks loengutele vaadati ka eesti filme, tutvuti eesti kirjanduse, perioodika ja muusikaga (mida müüdi ka oksjonil), esitati dramatiseeringuid ning õpetati rahvatantse. Tund aega igast päevast kuulus aga eesti keelele.⁴⁵

Metroo esimesele seminarile kirjutas oma vastulause majandusteadlane Tanel Moora Rootsis ilmunud Eesti Päevalehes. Moora leidis, et erinevad eestlaste organisatsioonid teevad üksteisega konkureerides eestlusele kahju, ka Metrood nimetas arvustaja „eestluse killustamiseks“. Kirjutaja väitis, et Metroo on kitsa ringi – eelkõige Liberaalse Erakonna – ettevõtmine, mis laseb üritustest osa võtta vaid endale sobivatel isikutel. Moora kirjutas ka seda, et „Metroo kursuse kava ülesehitus annab väga suurt võimalust N. Liidu propagandaks“, mainides ka MÜ vasakpoolsust, ning pani südamele Eestist saadud materjalide ettevaatlikku kasutamist.⁴⁶ Tanel Moora teravale sõnavõtule vastas Metroo üks algatajatest – küll anonüümselt – Aja Kirjas, öeldes, et kuna Moora seminaril ei osalenud, siis puudus tal ka adekvaatne info toimunu kohta. Samuti toodi välja, et Metrool polnud tol hetkel ka juhtkonda,

⁴¹ METROO seminar. (31.01.1977). *Välis-Eesti*, lk 5.

⁴² Saateks. *Metroo 77*. Lk 5.

Maandi, J., Maandi, M., & Seim, J. *Metroo 77*.

⁴³ Teateid: Metroo. (1977). *Aja Kiri*, 1, 30.

⁴⁴ Maandi, J., Maandi, M., & Seim, J. *Metroo 77*.

⁴⁵ Teateid: Metroo. Lk 30.

METROO seminar. Lk 5.

⁴⁶ Moora, T. (26.02.1977). Mõtteavaldus: Eestluse tuleviku kohta, *Eesti Päevaleht*, lk 3.

kuna tegemist ei olnud veel ametliku ühinguaga.⁴⁷ Esimesele Metroo seminarile heideti ette ka eelnevat salatsemist.⁴⁸

14. septembri Eesti Päevalehes arvustas „Metroo 77“ kogumikku autor pseudonüümi AR-GI all oletatavasti kirjanik Arvo Mägi⁴⁹, kes tõi välja Taagepera esitatud – arvustaja väitel ebahumaanse – küsimuse „Vabadus – milleks?“ loengust „Võimalikke arengujooni N. Eestist“. Mägi leidis, et loengupidajad arvavad, et ida- ja läänemaailma juhid mõtlevad samamoodi, mis on end aga tõestanud valearusaamana. Pikemalt peatus arvustaja Raimond Kolgi loengul „Mõtteid pagulaskirjanikust ja ta miljööst“, kus tõstatati Eesti küllastamise temaatikat, mille puhul Mägi leidis, et normaalne olukord pagulase jaoks on siis, kui ta kodumaad ei külasta. Eriti häirisid arvustuse autorit aga Ilmar Laabani loengud – loengu „Pagulasatitüüde“ puhul Laaban ignoreerivat fakte, väites, et Saksa okupatsiooni ajal tapeti rohkem eestlasi kui tappis Nõukogude võim aastast 1940 kuni 1950. aastate keskpaigani. Mägi tõi väite ümberlukkamiseks välja arvulisi hinnanguid tegelikule hukkunute arvule. Sellest hoolimata sõnas Mägi arvustuse lõpus, et „Metroo koguteos moodustab koos kõigi nende asetatud küsimärkidega (*sic*) huvitava lisandi meie suhteliselt väheviljeldud intellektuaalsele ja põhimõttelisele debatile ja võib tõepoolest anda alust „viljakale vaidlusele“, nagu väljaandjad loodavad“.⁵⁰ Laabani arvulistele möödapanekutele pühendas terve artikli sõjaväelane Arnold Purre ajakirjas Tulimuld.⁵¹

Ajalehes Teataja arvustas Metroo kogumikku pseudonüümi Hõöveldaja all poliitik Aksel Mark⁵² ning nentis, et „läbilugemise järgi on üldine mulje, et Metsaülikooli tegijad Rootsis on siiski tükk maad oma Kanada sõpradest ees. Viimastelt ei ole avalikkuse ette tulnud nii tüsedat aruannet nende kümne metsaülikooli-kursuse kohta“. Mark võrdles „Metroo 77“ kogumikku 1946. aastal poliitilise koguteosega „Hoiak“, mille eesmärgiks oli eesti pagulaskonda elavdada, kuid „Metroo 77“ arvustaja arvates „Hoiaku“ tasemeni ei jõua. Kurikuulsa Ilmar Laabani loengu „Pagulasatitüüde“ kohta ütles arvustaja, et kirjanik võitleb „vaimudega minevikust“ nägemata olevikku. Üle ega ümber ei saa kogumikus avaldatud Rein Taagepera kirjutisest „Eesti staatuses“, milles politoloog pakkus välja Eesti rahvademokraatia loomise. Arvustaja jaoks oli idee „pagulaskonnas palju tüli tekitanud ühemehe teater“. Veidi sümpaatsemalt suhtus

⁴⁷ Teateid: Metroo järelkaja. (1977). *Aja Kiri*, 2, 23.

⁴⁸ Loorand, I. (19.02.1977). Udulinikuga Metroo, *Eesti Päevaleht*, lk 5. Hõöveldaja. (17.09.1977). Valge raamat, *Teataja*, lk 11.

⁴⁹ Vt Kronberg, J. (14.06.2013). Saja-aastane Arvo Mägi, *Sirp*, lk 7.

⁵⁰ AR-GI. (14.09.1977). Spekulatsioonide ja teeside raamat, *Eesti Päevaleht*, lk 3.

⁵¹ Purre, A. (1978). Max Lasbergi artikli puhul „Ketserlus metsas“ Laabani kirjutise kohta „Metroo 77“. *Tulimuld*, 3, 164-165.

⁵² Vt Sarapuu, I. (25.09.2014). Aksel Marga muldasängitamine Kanepis, *Koit*, lk 5.

Mark Evald Uustalu kommentaari teksti.⁵³ „Metroo 77“ kogumikku arvustas ka üks Kotkajärve Metsaülikooli alusepanijatest Heino Jõe Aja Kirja 1977. aasta 5. numbris. Jõe tõi välja, et kogumik näitas, kuidas Metroo oskas hästi ära kasutada Taageperade viibimist Rootsis. Arvustaja tunnustas Metroo pingutust loengumaterjali trükkimisel, tuues samuti välja, et MÜ ei olnud seda oma tegutsemisaja jooksul veel kordagi teinud. Jõe vastas ka Hõoveldaja arvustusele, tuues välja, et võrdlus „Hoiaku“ ja „Metroo 77“ vahel on ebapädev, kuna teoste ilmumise vahel on üle 30 aasta.⁵⁴

„Metroo 77“ kogumikus arutles keeleprobleemide ja kakskeelsuse üle logopeed Leena Männik. Männik tõi välja, et Rootsi asunud noored suhtuvad oma emakeelde vaenulikult, mis on põhjustatud nii keele madalast staatusest, massist (eriti sõpradest) eristumisest tulenevatest negatiivsetest asjaoludest, emakeele säilitamise ideoloogilise põhja puudumisest kui ka tõigast, et koduses keskkonnas sunnitakse noori rääkima tihti vaid oma emakeeles.⁵⁵ Leena Männiku kirjutist analüüsis põhjalikumalt Eesti Päevalehes insener Arnold Rütli, kes arutles keeleoskuse üle ning heitis Männikule kõige enam ette tema ettepanekut lapsele teist keelt õpetama hakata alates kümnendast eluaastast, mis on ühiskonnas, kus ollakse sisserändaja rollis, ebapraktiline. Rütli kirjutas, et orgaaniliselt teist keelt omandades muutuvad eestlased ka „teise“-maalaseks. Tulevikuks ennustas Rütli eestlaste assimileerumist – „ei tohi unustada, et meie rahvusgrupid väljaspool Eestit on paratamatult määratud kokkusulamisele teiste keelepiirkondadega, ja et iga järgneva generatsiooniga tõenäolikkult poolitub väliseestlaste hulk“.⁵⁶

„Metroo 77“ kogumikku arvustas ajakirjas Tulimuld ka maamõõtjana töötanud Max Lasberg, kes väitis kohe teksti alguses, et tegemist on väga olulise teosega ning kujutab endast „informatsiooniplahvatust võsas“. Lasberg poetiseeris, et teos mõjub „värske hapnikupuhanguna meie jooksva kirjavara enamasti umbse ja ahtapilguliselt õigeuskliku eneseimetluse tolmukasvanud idüllil“. Leena Männiku väidet „kakskeelne pääseb ükskeelsest rumalusest“ nägi autor kui üht pagulassituatsiooni harva väljatoodavatest positiivsetest aspektidest. Tulevikunägemustest pidas Lasberg usutavamaks Laabani kui Taagepera nägemust. Arvustaja heitis ette neile, kes Taagepera ideid, siinjuhul 30-aasta plaani, vaid kritiseerisid, et ka nemad pole aastatega paremat tulevikuvisioni välja töötanud.⁵⁷ Üldpildis oli Lasbergi arvustus positiivne.

⁵³ Hõoveldaja. Valge raamat.

⁵⁴ Jõe, H. (1977). Metroo'77. *Aja Kiri*, 5, 26 & 29.

⁵⁵ Männik, L. (1977). J. Maandi, M. Maandi, & J. Seim (Toim), *Metroo 77: Kogumik valitud materjalidest, esitatud jaanuaris 1977 Trollebos, Rootsis* (lk 33-37, siin lk 33-36). Uppsala: s.n.

⁵⁶ Rütli, A. (17.12.1977). Mõttevahetus: Kakskeelsuse toestamine, *Eesti Päevaleht*, lk 5.

⁵⁷ Lasberg, M. (1978). Ketserlus metsas. *Tulimuld*, 1, 47-52 (tsitaat lk 47, Männiku väide lk 48).

Seminarile järgnesid märtsis õpperingid kakskeelsuse ning Eesti tänapäeva ja tuleviku kohta, mille eestvedajateks olid Leena Männik ja Jüri Seim. Kokkusaamisel otsustati 4.-5. juunil koguneda Veskijärvel, jaanipäeval Sämstadis ning planeerima hakati ka järgmist Metroo seminari.⁵⁸ Sügisel õpperingi muutusid – toimuma hakkas kolm õpiringi teemadel „Kultuur ja Muusika“ ning „Tänapäeva Eesti I ja II“. Kui esimesed Metroo õpperingid toimusid Stockholmis, siis huvi tekkis ka Lõuna-Rootsis elavatel metroolastel. 1978. aasta märtsis plaanis alustada Hjärupi õppering, mis sarnaselt Rootsi pealinnas toimunud kooskõimisele arutles teemal „Tänapäeva Eesti“. Kitsamalt plaaniti käsitleda Eesti ajalugu ning NSV Liidu ja Eesti NSV riigikorraldust, lisaks sellele ka eesti kirjandust.⁵⁹ Õpingid said Metroo tavapäraseks tööfunktsiooniks seminaride vahelisel ajal, samas ajakirjanduses üritusi veel ulatuslikult ei reklaamitud.

2.2. 1978–1979 Metroo teine seminar ja kultuuripäevad

Veebruaris 1978 saadeti Metroo liikmele ja hilisemale esimehele Enno Klaarile kiri New Yorgis toimunud Kultuuripäevade eestvedajalt, milles tutvustati plaani kutsuda erinevaid Eesti NSV kultuuritegelasi Kultuuripäevadele New Yorgis. Kirjas mainiti, et juhul kui kutsutud isikuid New Yorki ei lubata, siis võiks Metroo neid samuti kutsuda.⁶⁰ 1. märtsil 1978 adresseeriski Metroo kirja VEKSA Ühingule. Kiri tutvustas suvise seminari plaane ning meenutas aasta varem Tallinnas toimunud VEKSA ja Emakeele Seltsi seminaril loodud kontakte. Metroo edastas VEKSA-le kaks palvet: esiteks soovis Metroo seminarile kutsuda ühe kirjaniku ning ühe helilooja Eestist. Küllakutsutavateks isikuteks pakkus Metroo kirjanikest Jaan Kaplinski, Paul-Eerik Rummot, Hando Runnelit, Mati Unti või Juhan Viidingut, heliloojatest Arvo Pärti, Kuldar Sinki või Veljo Tormist. Teiseks soovis Metroo seminari tarbeks eesti filme – valikuna toodi välja Lennart Meri „Veelinnurahvas“, Oskar Lutsu ainesel „Kevad“ ja „Suvi“ ja Mark Soosaare linatöös kunstnik Eduard Wiiraldist. Kodu-Eestist külalisele pakkus Metroo tasuta osavõttu ning majutust Metrooga seotud isikute kodudes terve augustikuu vältel.⁶¹

Sama aasta juulis ilmus Eesti Päevalehes artikkel selle kohta, et Balti Instituudil oli õnnestunud Rootsisse külla kutsuda kaheksa kultuuritegelast Eesti NSV-st, kellest mitmed olid ka Kommunistliku Partei liikmed. Artiklis kirjutatakse, et tegemist oli esimese korraga, kui Nõukogude võim oli andnud loa nõukogude kultuuritegelastele osaleda pagulasorganisatsiooni

⁵⁸ RA, ERA.5076.1.4, lk 4: Metroo ringkiri – 19. veebruaril peetud koosoleku kokkuvõte, 08.03.1977.

⁵⁹ RA, ERA.5076.1.4, lk 7: Metroo ringkiri – info seoses Hjärupil plaanitavate õpingidega, 26.02.1978.

⁶⁰ RA, ERA.5076.1.51, lk 14-15: Liivi [Jõe] kiri Enno Klaarile, 23.02.1978.

⁶¹ RA, ERA.5076.1.51, lk 18: Metroo kiri VEKSA Ühingule, 01.03.1978.

korraldataval kultuuriüritusel. Mainitakse, et eelnevalt oli ka Metroo üritanud kutsuda kultuuritegelasi Eesti NSV-st, kuid Nõukogude võimud lükkasid kutsed tagasi.⁶² Balti Instituudist saatis Metroole kirja sekretär Imant Rebane, kes kirjutab, et „kuna vist ei vasta tõele, et Metroo oleks saanud eitava vastuse oma püüetele kutsuda kultuuriisiksusi Eestist Rootsi, siis võiks ka Metroo reageerida Eesti Päevalehe teatele 1. juulil k.a.“⁶³

Metroo teine seminar toimus 12.-20. augustil 1978. aastal Ojamaa saarel. Teise seminari peateemadeks olid „Määravaid tegureid eesti rahva kujunemisel“ ja „Väikerahvaste püsimise strateegiaid“.⁶⁴ Esimest korda loodi ka eraldi kava Minitroole (n-ö mini-metroo) ehk 7-12 aastastele lastele. Eraldi rühmana tegutses ka Mikrotroo, kus osales kuus ühe kuni nelja-aastast last.⁶⁵ Kokku osales Metroo seminaril umbes 80 osavõtjat.⁶⁶ Metroo seminari esimeseks üldiseks eesmärgiks oli taaskord arendada ja innustada diskussiooni – Metroo 78 ettekannete kogumikus kirjutatakse, et tihti jäädakse aruteludes Eesti Vabariigi aegsete teemade juurde, kuid Eesti ajalugu on pikem kui 22 aastat iseseisvusperioodil ning ka teemasid, mida arutada, rohkem. Teiseks eesmärgiks oli objektiivsete materjalide loomine ja esitamine. Kolmandaks taheti eestlusega seonduvaid teemasid edasi anda ka muul moel, eelkõige praktilisemat sorti tegevuste, näiteks arutlusringide, huviringide, sportlike tegevuste, loodusmatkade jms kaudu.⁶⁷ Enamik Metroo soovitud filmidest õigeks ajaks kohale ei jõudnud.⁶⁸

Metroo 1978. aasta seminari loengutest valmis Metroo teine loengukogumik ehk „Metroo teine raamat“. Kogumikku jõudnud loengud/kirjutised on liigitatud nelja alablokki: Eesti diasporaa päevaküsimusi (Walter Rand, Tõnu Parming, Alur Reinans ja Helena Kiviloog), Eesti Vabariik suurvõimude haardes (kaks loengut Tõnu Parmingult, üks Raimond Kolgilt ning üks Otto Tiefilt), kultuur – ühiskond – ajalugu (Aleksander Loit, Vello Salo, Raimond Kolk ja Juta Virkmaa-Juks) ning tagasivaade toimunud seminarile.⁶⁹ Lisaks kogumikus trükitud loengutele esinesid 1978. aasta seminaril veel Udo Tohver, Ülo Ignats, Ilmar Laaban, Hain Rebas ja Anatol Renning.⁷⁰ 1978. aasta seminari üheks populaarsemaks loenguks sai Tõnu Parmingu „Intiimsus, armastus, erootika“. Ajakirjanik Ülo Ignats meenutas, et loeng tekitas elavaid arutelusid.⁷¹

⁶² EPL i korthet. (01.07.1978). *Eesti Päevaleht*, lk 8.

⁶³ RA, ERA.5076.1.51, lk 6: Imant Rebase kiri Jüri [Seimile], 05.07.1978.

⁶⁴ RA, ERA.5076.1.4, lk 8-9: Metroo ringkirjad – Metroo 1978. aasta seminari kohta, 06.06.1978/21.06.1978.

⁶⁵ Seim, M. (1978). „Minitroo“. *Aja Kiri*, 4, 44-45 (siin lk 44).

⁶⁶ Kolk, R. (1979). Mõtteid metroost Gotlandil – tagant järgi. E. Klaar jt (Toim), *Metroo teine raamat* (lk 185-190, siin lk 186). Stockholm: s.n.

⁶⁷ Saateks. *Metroo teine raamat*. Lk 4-5.

⁶⁸ Teateid: Metroo 78. (1978). *Aja Kiri*, 4, 47.

⁶⁹ Klaar, E. jt (Toim) *Metroo teine raamat*.

⁷⁰ Teateid: Metroo 78. Lk 47.

⁷¹ Ignats, Ü. (1978). Intiimsus, armastus, erootika. *Aja Kiri*, 4, 33-35.

Ignats kirjutas Eesti Päevalehes ka seda, et enne seminarile minekut hoiatati ette, et Metroo on „eesti punaste kokkutulek, puht parteikool“, kuid ajakirjanik avastas, et need, keda nõnda nimetati, muutsid seminari hoopis huvitavamaks.⁷² Austraalia ajalehes Meie Kodu leiti aga, et hoiatus pidas paika, kuna Aleksander Loit leidis oma loengus, et terve maailm muutub sotsialistlikuks.⁷³

New Yorgist pärit Juta Virkmaa-Juks meenutas, et Metroo puhul viisid nooremad väliseestlased läbi laudkonnavestlusi ja arutlusgrupe, samal ajal kui vanemad olid loengupidajateks. Virkmaa-Juks arvas, et Rootsi noored vaevlevad suurema indentiteedikriisi käes, kui Põhja-Ameerika noored ning üllatus, kui palju mõjutab asukohamaa väliseestlase maailmapilti.⁷⁴ Sotsioloog Tõnu Parming meenutas seminari valdavalt positiivselt, tuues välja MÜ-ga võrreldes vabama organiseerimise, ühe kindla teema ümber kogunemise ning Minitroo, negatiivsena tõi Parming välja liigset joomist.⁷⁵ 1978. aasta Aja Kirja neljandas numbris on kirja pandud mõtteid nii MÜ kui ka Metroo seminarist.⁷⁶ Seminari aruteludest jõudis ajakirjandusse ka mõtisklus „Mis on kodu?“, kus on välja toodud kaheksa erinevat perspektiivi kodu tähendusest.⁷⁷ Ka 1978. aasta seminarile järgnesid õpperingid.⁷⁸

„Metroo teist raamatut“ arvustas Aja Kirjas kirjanik Enn Nõu. Nõu pidas kogumikku heaks lisanduseks väliseesti „vaheti igavaks kippuval raamatulaua“. Kirjaniku sõnul kogumikku jõudnud loengud ei olnud kooskõlas seminari peateemaga – kuigi ideeliselt oli proovitud välja tuua just neid loenguid, mis tekitasid elavat diskussiooni, siis arutluse osa kogumikku ei jõudnud. Soovituseks andis Nõu lindistamisvõimaluse kasutamist.⁷⁹ Taaskord Hõöveldaja pseudonüümi all kirjutav Aksel Mark oli samuti „Metroo teise raamatu“ puhul pettunud selles, et teos andis vähe edasi seminaril toimunud, eriti metroolaste arutelu – ainus loeng, kus arutelu oli kaasatud, oli Hain Rebase „Määravaid tegureid eesti rahva kujunemisel“.⁸⁰ Ka AR-GI ehk Arvo Mägi arvustas Metroo teist kogumikku, mainides, et Metrool olevat kurdetud kursuslaste ebapiisavat ettevalmistust kaasarääkimiseks. Mägi jagas artiklid kaheks: asjalikeks ja filosofoerivateks.⁸¹

⁷² Ignats, Ü. (30.08.1978). Metroo-muljeid: Mitte poliitika vaid erootika populaarseim, *Eesti Päevaleht*, lk 5.

⁷³ Metroo muljeid. (08.11.1978). *Meie Kodu*, lk 4.

⁷⁴ Virkmaa-Juks, J. (28.12.1978). Eesti noorus Euroopas noore ameerika-estlase vaatevinklist, *Vaba Eesti Sõna*, lk 6.

⁷⁵ RA, ERA.5076.1.50, lk 10: Tõnu Parmingu kiri Jaak [Maandile], 24.10.1978.

⁷⁶ „Ajuraju“. (1978). *Aja Kiri*, 4, 23.

⁷⁷ Randes, R. (28.10.1978). Mõttevahetus Metrool: mis on kodu?, *Eesti Päevaleht*, lk 5.

⁷⁸ Metroo 78 koosolek. (07.10.1978). *Eesti Päevaleht*, lk 7.

⁷⁹ Nõu, E. (1979). Teine teistmoodi raamat. *Aja Kiri*, 4, 20-23 (tsitaat lk 20).

⁸⁰ Hõöveldaja. (13.10.1979). Metroo Gotlandil, *Teataja*, lk 6-7.

⁸¹ AR-GI. (20.10.1979). Metroo teine raamat, *Eesti Päevaleht*, lk 4.

1978. aastal toimunud Metroo seminari kogumikust võib leida kirjutise 1944. aastal väljakuulutatud Eesti valitsuse peaministrilt Otto Tiefilt pealkirjaga „Läkitus Eestist“. Seminaril arutlusteemaks kujunenud teksti eessõna annab teada, et Tief kirjutas läkituse veidi enne oma surma 1976. aastal. Käsikirjaliselt on välja toodud lõik: „Üks tähtsamaid vahendeid omapära alalhoiuks ja arendamiseks on omavaheline kultuuriline side. Sellepärast tuleb arendada läbikäimist sise- ja väliseestlaste vahel igal teel, eriti ka isiklike külaskäikude kaudu“.⁸² Kogumiku sissejuhatuses on mainitud, et tegu on vaid ühega „neist piire ületanud manifestidest, mis Metroo arutlustele alust andsid“.⁸³ Ajakirjanduses pandi läkituse autentsus kahtluse alla.⁸⁴

Metroo teise seminari materjalide kogumikus „Metroo teine raamat“ peatus eesti keele teemal põgusalt soomlanna Helena Kiviloog oma loengus pealkirjaga „Missugusteks eestlasteks tahame kasvatada oma kolmandat sugupõlve?“. Kiviloog pidas oluliseks tugeva minapildi loomist lapseas, mille ühe osana tõi kirjutaja välja lapsele selgestegemise, et teistest erinev kodukeel võib põhjustada eelarvamusi. Eesti keele säilitamise kontekstis tõi autor esile, et eesti keele kaudu luuakse identsust – nii siis, kui see on emakeel, kui ka siis, kui see on teine keel. Sellest tulenevalt soovitas Kiviloog eesti keelt hoida kahel viisil – säilitamise teel, kus keelt räägitakse pere ringis ning õpitakse juurde ka mujalt, ning n-ö luksus-kakskeelsusena, mille puhul lapsed, kelle emakeel ei ole eesti keel, õpiks osaliselt eesti keeles (eeskujuks toob autor Kanada, kus on nõnda õpetatud prantsuse keelt). Rootsi keelepoliitikat sisserändajate suhtes pidas Kiviloog silmakirjalikuks, väites, et „rootslane tegelikult ei hinda sisserändajate kodukeelt, vaid näeb maksva keelepoliitika reaalse eesmärgina sulatamist“.⁸⁵

Eesti keele kohta küsiti ka 1978. aastal esimest korda toimunud Minitroo seitsme osalise käest, kes olid vanuses 7-12 eluaastat. Küsimusele, kas eesti keele rääkimine on keeruline või mitte, vastati peamiselt, et eesti keelt on lihtne rääkida, kuid vahepeal räägitakse ka rootsi keeles. Lapsed tõid välja, et eesti keelt on teiste eesti lastega rääkides kasutatud salakeelena, millest rootsi eakaaslased aru ei saa. Eestlaseks olemise halva küljena tõid lapsed välja taaskord eesti keelega seotud mured – „kui räägid eesti keelt, siis mõned arvavad, et see on soome keel, ja see ei ole tore“ ning „rootsi lapsed küsivad, kuidas mõni sõna eesti keeles on ja hakkavad pärast

⁸² Tief, O. (1979). Läkitus Eestist. E. Klaar jt (Toim), *Metroo teine raamat* (lk 118-119, tsitaat lk 119). Stockholm: s.n.

⁸³ Saateks. *Metroo teine raamat*. Lk 4-5 (tsitaat lk 5).

⁸⁴ Hõöveldaja. *Metroo Gotlandil*.

⁸⁵ Kiviloog, H. (1979). Missugusteks eestlasteks tahame kasvatada oma kolmandat sugupõlve? E. Klaar jt (Toim), *Metroo teine raamat* (lk 62-70, siin lk 65-70, tsitaat lk 68). Stockholm: s.n.

sellega narrima. Aga nemad ütlevad seda nii naljakalt, ei oska hääldada“. Minitroo küsitluse lõpus tõstsid metroolased esile, et noored idealiseerivad kohati eestlaseks olemist.⁸⁶

Ajakirjanik Hellar Grabbi kirjutas ajakirjas *Mana* „Metroo 77“ ning „Metroo teise raamatu“ koondarvustuse. Grabbi kiitis teoste sisu ning kirjutas, et kogumikus ilmunud tekstid käivad koos „seminaride mõttega rakendada ühiskondlikku ideearendust ning on raamatutega kantud avaramale pinnasele. Kuna valdav osa artiklitest ei ole tavapärase pagulasmõtlemise kütkeis, siis tuleb kahetseda nende kahe väljaande senist vähest levikut eriti Põhja-Ameerika kontinendil“. Arvustaja nimetas Metroo trükiseid vähetuntuks ja seetõttu ka vähelevinuks.⁸⁷ Metroo esimestest seminaridest kokkupandud kaks kogumikku said seega ajakirjanduses vastuseks umbes kümme arvustust. Vastukaja oli üsna positiivne, seda ka metsaülikoolidega mitteseotud isikute puhul. Samas oli Hellar Grabbi väljatoodu valus tõde – Metroo trükised olid piiratud arvuga ning raskesti kättesaadavad – kuid kehvemini eesti keelt oskajad ei pruukinud neist ka piisaval määral aru saada.

Metsaülikoolide suursündmused olid seega seminarid, kuid Metroo puhul ei toimunud need sugugi iga aasta. Kuigi 1979. aasta seminari planeeriti⁸⁸, siis seda siiski ei toimunud – 1979. aastal aprillis toimusid hoopis Metroo kultuuripäevad, mida korraldati koos Eesti Kultuuri Koondisega. 20.-21. aprillil vaadati koos filmi Jaan Krossi teose „Kolme katku vahel“ ainesel ning esitati ettekandeid, luuletusi ja laule.⁸⁹ Metroo kultuuripäevade teisel päeval esinesid kaks noort eestlasest kirjanikku – Enel Melberg ja Peeter Umbliat –, kes oma loomingut kirjutasid rootsi keeles (ka ettekanded olid rootsikeelsed). Enno Klaar meenutas, et saali pani kihisema vanemate väliseestlaste üritus Melbergi ja Umbliat ehk n-ö halbu eesti lapsi noomida nende „ebaestiliste“ vaadete pärast.⁹⁰

Pärast ettekandeid toimus arutlusring, mida viisid läbi Helga Nõu, Kalju Lepik, Jaan Seim ja Enno Klaar. Arutlusringi põhitemaatika oli „Eesti kirjandus Rootsis teelahkmel“ – kas kirjutada eesti või rootsi keeles. Teema ülesvõtmise põhjuseks toodi väited, et eestikeelseid teoseid loetakse vähe, kuna jääb vajaka keeleoskusest. Kuulajate hulgas kostis aga vastuväiteks, et eestikeelseid raamatuid loetakse vähe hoopis seepärast, et need on igava sisuga.⁹¹ Arutlusring oli inspireeritud eelnenud noorte kirjanike ettekannetest – Enel Melberg meenutas, et ta ei

⁸⁶ Reinson, A., Männik, L. & Männik, J. (1979). Minitroo. E. Klaar jt (Toim), *Metroo teine raamat* (lk 180-184, siin lk 182-184, tsitaadid lk 183). Stockholm: s.n.

⁸⁷ Grabbi, H. (1980). Metroo sõidab! *Mana*, 48, 74-76 (tsitaat lk 74).

⁸⁸ RA, ERA.5076.1.50, lk 9: Metroo ringkiri – Metroo 1979. aasta seminari asjus, 09.10.1978.

⁸⁹ RA, ERA.5076.1.4, lk 11: Metroo ringkiri – Metroo kultuuripäevad, 1979.

⁹⁰ Klaar, E. (1979). Metroo kultuuripäevad. *Aja Kiri*, 3, 9-11 (siin lk 9 & 11).

⁹¹ Lemberg, A. (12.05.1979). Kas olla eesti kirjanik või hakata looma rootsi keeles, *Teataja*, lk 6.

julgenud kaua aega kirjutada oma eesti päritolu tõttu, kuid nüüd, kui tema sidemed perekonnaga on katkenud, tundis naine end vabana.⁹² Umbliä rääkis äga, kuidas ta oli tahtnud kirjutada ka eesti keeles, mida peab rootsi keelest võimalusterohkemaks, kuid takistuseks osutus õigete sõnade leidmine. Eesti keeles kirjutamine oli Umbliä sõnul keeruline ka just seetõttu, et eestikeelsed tekstid tõid tihti esile väliseestlaste vahelisi konflikte. Kirjanik oli töötanud kodukeele õpetajana, kus ta kohtas olukordi, kui vanemad käskisid lapsel õppida eesti keelt, kuigi kodus räägiti rootsi keeles. Umbliä sõnul oli eesti kultuuri luua ja säilitada võimalik ainult Eestis.⁹³

Helga Nõu kirjutab ajakirjas *Mana* Metroo kultuuripäevade „ketserlikust“ temaatikast ajendatuna artikli „Eesti ja rootsi keele teelahkmed. Kirjanduslikust järelkasvust – Enel Melberg ja Alex Militis luubi all“. Kirjanik leidis, et kõige mõjukam põhjus kirjandusliku pealekasvu puudumises olid ületamatuks muutunud keelebarjäär. Nõu tõi välja, et noorte jaoks ei eksisteerinud kvaliteetset kirjandust eesti keele õppimiseks ja arendamiseks. Melbergi teose „Modershjärtat“ puhul tõi arvustaja välja, kuidas Melberg kujutas eesti pagulaste vanemat generatsiooni kitsarinnalise ja snooblikuna, mis omakorda põhjustas nii negatiivset kui positiivset vastukaja väliseestlaste seas.⁹⁴ 14.-15. juulil toimus Veskijärvel ka nädalalõpu-kokkutulek, kus oli kokku umbes 75 osavõtjat ning räägiti ka VEKSA korraldatud seminarist Eestis, kus osalesid mitmed Metrooga seotud isikud.⁹⁵ 1979. aasta jätkus tavapäraselt koosolekuga, kuid järjest enam kerkis esile küsimus Metroo kui organisatsiooni loomisest.⁹⁶

2.3. 1980–1986 Metroo ühingu asutamine ja tegevuse ajutine vaibumine

1980. aastal sai Metroo eestvedamise suursündmuseks järjekordne seminar, mis toimus Ojamaal 14.-20. juulil pärast Esto 80 sündmusi. Taaskord korraldati Metroo raames ka Minitroo – mis edaspidi muutus tavapäraseks – programm noortele alates 7. eluaastast. Seminari peateemaks oli „Raamatu ja kirjasõna tähendusest eestluse identsusele“. Seminaril osales kokku 107 inimest.⁹⁷ Seminaril pidasid loenguid Jaak Maandi, Aleksander Loit, Olaf Millert, Elin Toona, Tiiu Salasoo, Raimond Kolk, Walter Rand, Inno Salasoo, Valli Naelapea, Raimo Raag,

⁹² Melberg, E. (1979). Naistekirjandusest. Tõlkinud ja mugandanud Enno Klaar. *Aja Kiri*, 3, 12-14 (siin lk 12-13).

⁹³ Umbliä, P. (1979). Usun oma ajasse. Tõlkinud ja mugandanud Enno Klaar. *Aja Kiri*, 3, 15-16 & 22-23 (siin lk 15 & 22-23).

⁹⁴ Nõu, H. (1979). Eesti ja rootsi keele teelahkmed. Kirjanduslikust järelkasvust – Enel Melberg ja Alex Militis luubi all. *Mana*, 46, 53-56 (siin lk 53-55).

⁹⁵ METROO rahvas Veskijärvel. (20.08.1979). *Välis-Eesti*, lk 10.

⁹⁶ RA, ERA.5076.1.4, lk 20: Metroo ringkiri – Metroo informatsioon 6. oktoobril toimunud koosoleku kohta, 18.10.1979.

⁹⁷ Maandi, J. (23.08.1980). Raamatu ja kirjasõna tähendusest eestluse identsusele, *Teataja*, lk 11.

Virve Aruoja, Vello Salo, David Papp ning Helga ja Enn Nõu.⁹⁸ Eesti Päevalehe intervjuus tõi üks Metroo seminari korraldajatest Laur Aule tõi välja, et Metroo seminar oli „intelligentsi kokkutulek“ ning praktilisi teemasid jäi vajaka.⁹⁹ Enn Nõu tõi pärast seminari välja taastunud usu väliseestlaste ja eestluse tulevikku¹⁰⁰, Helga Nõu aga kirjutas, et seminarilt naastes tundis ta, et liikuma on pandud midagi, mis ei või lõppeda. Kirjanik tõdes, et kuigi nii intensiivsena Metroo tegevus ilmselt kaua ei püsi, siis sellest hoolimata olid ka lühiajalised „vitamiinipritsed“ kasulikud.¹⁰¹ Seminari arvustas ka vaimulik Vello Salo, kes kiitis Metroo osavust ühendada eri vanuses inimesi. Salo tõi MÜ ja Metroo vahelise erinevusena välja, et kui MÜ-s õpitakse eesti keelt keelegruppides, siis Metroo puhul võetakse kõneaine otse loengutest, mis aitas ka neid kinnistada. Kirikutegelane mainis ka Aja Kirja kui peamist metsaülikoolide kogukondade sidevahendit.¹⁰²

Metroo asutamiskoosolek toimus 26. oktoobril 1980. aastal Rootsis EÜS-i ruumides. Asutamiskoosolekust võttis osa 26 inimest. Koosolekul arutati peamiselt organisatsiooni loomise üle. Jaak Maandi leidis, et organisatsiooni ei tohiks asutada, kuna see käiks vastu algselt mõeldud kontseptsioonile – Metroo eesmärk oli olla „vaba akadeemia“, mitte bürookraatlik ühing. Maandiga oli nii nõustujaid kui ka vastuvaidlejaid, näiteks Evald Uustalu tõi välja, et kuigi ta saab Maandi sisukohast aru, siis organisatsioon eksisteerib, vaatamata sellele, kas eestvedajaks on ametlik või mitteametlik juhatus. Vastavalt Harry Oldi soovitusel muudeti põhikirjas Metroo definitsioon „ideeliseks ühinguks“. Põhikirja vastuvõtmise hääletusel oli poolt 11, vastu 1 ning 14 loobusid hääletamisest. Ühinguga liitus asutamiskoosolekul 27 inimest.¹⁰³ Asutajaliikmeid oli kokku 56.¹⁰⁴

26. oktoobril toimus ka Metroo ühingu esimene peakoosolek. Pandi paika, et juhatuse liikmete arv on 9 ning juhatus tegutseb aasta. Esimeseks Metroo esimeheks valiti Mart Maandi, kes tõdes, et tuleks jätkata vanaviisi tööd, kuid mäletama ka Jaak Maandi hoiatust. Metroo ülesandeks nimetas esimees värskete ideede ja arvamuste esindamise – „kui Metroo seda ei tee, siis ei tee seda mitte keegi“. Arutleti ka Metroo lähituleviku üle – plaaniks kujunes Metroo suvekursuse korraldamine, mille organisatoorset poolt plaaniti arutada talvistes õpiringides.¹⁰⁵

⁹⁸ Teateid: metroo 80. (1980). *Aja Kiri*, 2, 31.

⁹⁹ Mis Metroost edasi saab? (02.08.1980). *Eesti Päevaleht*, lk 5.

¹⁰⁰ Nõu, E. (1980). Metroo 80 – pärast 1. *Aja Kiri*, 2, 18-20 (siin lk 20).

¹⁰¹ Nõu, H. (1980). Metroo 80 – pärast 2. *Aja Kiri*, 2, 20-21 (siin lk 20).

¹⁰² Salo, V. (1980). Väike Metrooloogia. *Aja Kiri*, 3, 32-33.

¹⁰³ RA, ERA.5076.1.1, lk 7-10: Metroo asutamiskoosoleku protokoll, 26.10.1980.

¹⁰⁴ Metroost sai organisatsioon. (12.11.1980). *Eesti Päevaleht*, lk 5.

¹⁰⁵ RA, ERA.5076.1.1, lk 15-17 (tsitaat lk 16): Ühing Metroo esimene peakoosolek, 26.10.1980.

Metroo põhikiri sõnastas Metroo eesmärgi järgmiselt: ühing „METROO (Metsaülikool Rootsis) on ideeline ühing, mis koondab isikuid, kes on huvitatud eesti probleemidest ja eesti rahva tulevikust. Neid küsimusi arutab METROO ajakohasel viisil ja tänapäeva maailma olukordade valgusel. Oma töö ja tegevusega taotleb METROO väliseestluse edasipüsimist elavas kontaktis eesti rahva ja kultuuriga kodumaal“. Ühingu liikmed pidid rääkima eesti keeles ning soovima teostada Metroo eesmärki.¹⁰⁶

Metroo tegevust kirjeldati põhikirja järgmiselt: „METROO tegevus seisneb seminaride ja teiste ürituste (õpperingid, kultuuripäevad jne.) korraldamises vastavalt §1-s [Metroo eesmärk] nimetatud eesmärkidele. Tegevuse läbiviimiseks võib ühing asutada kohapealseid osakondi ja ametisse seada usaldusmehi“. Metroo põhikiri sätestas ka ühingu sissetulekud, organisatsiooni osad ning peakoosoleku toimumise, samuti juhatuse, toimkondade, revisjonikomisjoni ja valimiskomisjoni töö. Viimase punktina toodi välja, kuidas toimub ühingu tegevuse lõpetamine. Metroo põhikiri tõlgiti ka rootsi keelde.¹⁰⁷ Aasta lõpus toimus Metroo õhtu, kus esines Jüri Lina loenguga „Eesti moodsast kultuurielust“. ¹⁰⁸ Ettekande ajal toimus aga vahejuhtum, kus Lina segati hüüetega, mille peale kutsuti kohale rootsi politsei.¹⁰⁹

1981. aastal tegutsesid mitmed Metroo õpperingid – Stockholmis „Eesti muusika“, „Nõukogude Eesti arenguhooni 1940-1980“, „Eesti kunst“, „Kunstilise kreatiivsuse arendamine“ ja „Eestlane psühholoogi pilguga“ ning Uppsalas „Eesti kirjandus“.¹¹⁰ Kolm viimast Stockholmis tegutsenud õpperingi ei jõudnud huvi puudusel kaua töötada, küll aga eksisteeris Stockholmis ka õppering „Lastekasvatusest Eestis“.¹¹¹ Metroo 1981. aasta seminar toimus 2.-8. augustil taaskord Ojamaal. Osavõtjaid oli kokku 71. Võrreldes eelnenud aasta seminariga oli loengute asemel põhirõhk praktilistel tegevustel.¹¹² Kuna seminar oli tihedalt seotud eelnevalt toimunud õpperingidega, siis oli ka seminari peateemaks „Tänapäeva Eesti“ alapealkirjaga „Küsimusasetusi kaasaja eesti kirjanduses, kaasaja eesti muusika, lastekasvatamisest Eestis, okup. Eesti arenguhooni 1940-1980“. Toimus ka juba tavapäraseks saanud Minitroo programm.¹¹³ Lisaks õpperingidest väljakasvanud loengutele ja arutlusgruppidele pidasid loenguid veel ka Aleksander Loit, Jüri Seim ja Kristina Viira.¹¹⁴

¹⁰⁶ Samas, lk 23: Ühing Metroo põhikiri.

¹⁰⁷ Samas, lk 23-26 (tsitaat lk 23): Ühing Metroo põhikiri.

¹⁰⁸ Stockholmi ürituste kalender. (03.12.1980). *Eesti Päevaleht*, lk 6.

¹⁰⁹ Politsei Metrool. (13.12.1980). *Eesti Päevaleht*, lk 2.

¹¹⁰ Härm-Sepp, K. (12.09.1981). Koos omavanustega eesti miljöös, *Teataja*, lk 11.

RA, ERA.5076.1.4, lk 22: Metroo teated 81, 1981.

¹¹¹ Ignats, Ü. (15.08.1981). Kas Metroo on rootsi eestluse tulevik?, *Eesti Päevaleht*, lk 4.

¹¹² Härm-Sepp, K. Koos omavanustega eesti miljöös. Lk 11.

¹¹³ METROO 81 Gotlandil. (02.05.1981). *Teataja*, lk 11.

¹¹⁴ Teateid: Metroo 81. (1981). *Aja Kiri*, 35/36(5/6), 55-56 (siin lk 55).

Seminari kava koostaja Rein Viira tõi probleemina selle, et Eestist põgenenute vanus järjest kasvas ning seetõttu peaks noorem põlvkond looma nendega kontakte, et säilitada teadmisi eesti kultuurist ja ajaloost.¹¹⁵ 6. novembril toimus ka Metroo õhtu, kus vaadati filmi „Ainult üks miljon“.¹¹⁶ 1981. aastal ilmus esmakordselt ka „Metroo teated“, mis oli oma olemuselt ringkirjalaadne brošüür.¹¹⁷ 1981. aasta seminaril tehti intervjuu Jüri ja Piret Lepiskuga ning küsimusele, mida nemad arvavad Metroo väidetavast radikaalsusest, vastas Jüri Lepisk, et „kõige radikaalsem Metrooga on tegelikult mõte, et säilitada eestlus. Iga kord, kui siin olen olnud, olen ma tagasi tulnud värskema eesti keelega“. Piret Lepisku jaoks oli Metroo ainus eesti organisatsioon, milles ta kaasa löi.¹¹⁸

1982. aasta möödus ilma suurema seminarita, selle eest toimusid üksikud loengud ja kokkutulekud. Metroo ühing osales ka OTSE noortefestivalil.¹¹⁹ Septembris korraldas Metroo väiksemates mõõtmetes seminari Kungla suvekodus, kus osales kokku üle 50 isiku, nende seas ka viis hiljuti Rootsi ümberasunud eestlast.¹²⁰ Kogunemise eesmärgiks oli arutada teemadel, mida võiks ja saaks anda eesti pagulasühiskond hiljuti Eestist väljarännanule, millised on erinevused hiljuti sisserännanud eestlaste ehk n-ö uuspagulaste ja teise maailmasõja ajal põgenenud eestlaste ja nende järeltulijate ehk n-ö vanapagulaste vahel ning kuidas erinevad uuspagulaste ja vanapagulaste arvamused erinevates pagulasküsimustes.¹²¹ Grupiaruteludest tuli välja, et uuspagulased imestasid eesti keele rohkuse ja hea taseme üle. Väliseestluse kohta arvati nii seda, et eestlus püsib kaua, kui ka seda, et keele kadudes kaovad ka eestluse tulevikuperspektiivid. Uuspagulaste üheks ülesandeks pakkusid vana-pagulased keeletoimetuse eestikeelsetes ajalehtedes ja kirjanduses. Uuspagulastega arutati ka Eesti külastamist VEKSA kaudu, mida hiljuti Eestist migreerunud pigem taunisid.¹²²

13.-17. juunil¹²³ (algelt 13.-19. juunil) 1983. aastal toimus viies Metroo seminar, mille asukohaks oli Trollebo. Seminari peateema oli „Pöördepunkte meie rahva ajaloos“. Lisaks sellele korraldas Metroo samal teemal kolm ettekannet Stockholmi Ülikoolis.¹²⁴ Seminaril esinesid loengutega Raimond Kolk, Tiiu Salasoo, Felix Oinas, Jüri Seim, Tõnu Parming, Ilmar Laaban, Helga Nõu, Enn Nõu, Karin Aasma, ja Jüri Estam. Seminaril osales kokku 34

¹¹⁵ Metroo suvenädal Ojamaal. (15.08.1981). *Eesti Päevaleht*, lk 1 & 7.

¹¹⁶ Metroo-õhtu. (30.10.1981). *Eesti Päevaleht*, lk 2.

¹¹⁷ Vt RA, ERA.5076.1.4, lk 22: Metroo teated 81, 1981.

¹¹⁸ Ignats, Ü. (19.08.1981). Metroo perekond, *Eesti Päevaleht*, lk 6.

¹¹⁹ Metroo kevadine raamkava valmis. (20.02.1982). *Eesti Päevaleht*, lk 12.

¹²⁰ Vanade ja uute Rootsi-eestlaste vastastikune suhe. (22.09.1982). *Eesti Päevaleht*, lk 2.

¹²¹ Metroo kokkutulek. (24.07.1982). *Eesti Päevaleht*, lk 6.

¹²² Härm-Sepp, K. (13.11.1982). Kas tunned mõnda eestlast?, *Teataja*, lk 10.

¹²³ Kroonika: Viies Metroo. (1983). *Aja Kiri*, 40(1), 36.

¹²⁴ METROO 5. seminar. (19.03.1983). *Teataja*, lk 11.

väliseestlast.¹²⁵ 1984. aastal seminari ei toimunud, eesmärgiks seati hoopis uue Metroo raamatu koostamine ning väiksemate ürituste korraldamine.¹²⁶ Ka 1985. aastal Metroo seminari ei korraldanud, kuid avalikuks sai idee korraldada Metroo ja Kotkajärve MÜ ühine seminar.¹²⁷ 1985. aastal toimusid taaskord väiksemamahulised sündmused, näiteks märtsis Metroo õhtu peateemaga „Tänapäeva eesti kergemuusika“¹²⁸ ning septembris korraldatud Vesikjärve nädalalõpp, kus käidi saunas ning arutati 1986. aasta seminari plaane.¹²⁹

Metroo 1986. aasta seminar – mis siiski ühisseminar Kotkajärve MÜ-ga veel ei olnud – toimus 30. juunist 6. juulini Metsakodus.¹³⁰ Seminari peateemaks oli „Väliseestluse võimalused ja tingimused“.¹³¹ Seminaril arutati peamiselt nelja küsimust: milline võiks välja näha globaalne eestlus kahekümne aasta pärast; kuidas arendada väliseestlaste nii kohalikku kui ka ülemaailmset suhtlust; millised on piirid Eestiga suhtlemisel, sh millised on suhtlemise võimalused, ning milliseks peaksid tulevikus arenema Metsaülikoolid ja Metroo. Seminaril kujunesid menukaks igaõhtused eesti filmide kinoseansid. Kokku osales seminaril 75 inimest.¹³² Lühemad kokkutulekud toimusid veel 23.-24. augustil Kungla suvekodus¹³³ ja 18.-19. oktoobril Koitjärvel, kus peeti loenguid ning tutvustati 1987. aasta seminari plaane.¹³⁴

¹²⁵ Kroonika: Viies Metroo. Lk 36.

¹²⁶ Uus Metroo raamat ilmub. (04.01.1984). *Eesti Päevaleht*, lk 6.

¹²⁷ Metroo ja MÜ ühine seminar Rootsis 1986. (20.11.1985). *Eesti Päevaleht*, lk 7.

¹²⁸ Metroo kokkutulek. (27.02.1985). *Eesti Päevaleht*, lk 3.

¹²⁹ Metroo. (27.09.1985). *Eesti Päevaleht*, lk 3.

¹³⁰ Ignats, Ü. (11.06.1986). Metroo kursus „läbi müüdnud“ kuu aega ette, *Eesti Päevaleht*, lk 4.

¹³¹ Eesti Kultuuri Koondises registreeritud üritusi. (05.05.1986). *Teataja*, lk 8.

¹³² Kuidas kulges METROO 86 Metsakodus? (01.08.1986). *Välis-Eesti*, lk 6.

¹³³ Metroo tegevus lähemal ajal. (13.08.1986). *Eesti Päevaleht*, lk 3.

¹³⁴ Metroo uus juhtkond. Kursus Koitjärvel. (15.10.1986). *Eesti Päevaleht*, lk 2.

3. Metroo tegevus 1987–2004 ja kontaktid Kodu-Eestiga

3.1. 1987 Aja Lugu 1 – eesti keele olukorrast väliseesti ühiskonnas

1987. aastal andis Metroo välja kogumiku väljaandena Aja Lugu, mille idee tekkis 1986. aasta seminaril ning mis keskendus just eesti keelele ja selle seisule väliseestlaste seas. Kogumik jaotub kaheks – esimeses osas käsitletakse eesti keelt üldiselt, teises aga tuuakse välja lastevanemate konkreetseid kogemusi.¹³⁵ Kogumiku avab kirjaniku Helga Nõu kirjutis „Meie kallis vilets ja vaene eesti keel“. Kirjanik rõhutas, et tegu ei ole teadusliku uurimusega ning võttis vaatluse alla peamiselt Rootsis elavate väliseestlaste olukorra. Nõu väitis, et eesti keel oli paguluses muutunud puudulikuks ja/või vigaseks ning tõi näitlikustamiseks välja kaheksa taset (0-7) normaalsest eesti keelest kuni täieliku rootsi või inglise keele kasutamiseni. Kirjanik asetas 70-90 aastaste vanusegrupi teise („Rootsi või inglise oskussõnade sissepugemine“) ja kolmanda („„Tõlgitud“ eesti keel“) taseme juurde, 40-60 aastased neljanda („Rootsi (või inglise) aktsent“) ja viienda („Grammatilised vead“) taseme vahele ning 20-30 aastased ja 5-15 aastased asusid vastavalt kuuendas („„Segakeel“, s.t. lihtsad sõnad rootsi (või inglise) keeles“) ja seitsmendas („Rootsi (või inglise) keel“) tasemes. Nõu tõi välja, et vanavanemad suhtlevad oma lastelastega peamiselt rootsi keeles ning eesti keel oli muutumas liturgiliseks keeleks. Eesti noored suhtlesid omavahel rootsi keeles aga peamiselt seetõttu, et eesti keele sõnavaras puudus nüansirikkus ja släng. Kirjanik väitis, et kuigi läti rahvusest pagulasi oli Rootsis vähem, olid nad oma keelt suutnud eestlastest paremini hoida. Nõu heitis ette ka eesti keele ja eestlusega liialt kergelt alla andmist väliseestlaste seas.¹³⁶

Aho Rebase artikkel „Kas kvaliteet või praak?“ keskendus eesti koolide panusele ning väliseestlaste uutele generatsioonidele. Eesti koolid olid enamasti mõeldud algklassides õppivatele eesti noortele, kes hiljem siirdusid rootsi koolidesse. Eestlaste suurimaks keskuseks oli Stockholm, kus eesti kool alustas aastal 1945, kuid näiteks Lääne-Rootsis Göteborgis keelati 1946. aastal aasta varem avatud eesti algkool (uuesti avada lubati see alles 1960), mis viis kiirele eesti keele oskuse vähenemisele. Göteborgi eesti kool saatis 1985. aastal oma vilistlastele ankeedi, millele vastasid umbes pooled adresseeritud ning mille tulemustest autor järeldas, et „aktiivse eestluseni“ jõuab vaid umbes 3% igast lennust. Ainult eesti keelt rääkis kodus 25% vastanutest, 56% rääkis nii eesti kui ka rootsi keelt, kuigi viimane oli domineerivamas rollis. Ligikaudu 4/5 vastajatest luges eesti ajalehti, eesti keelt oli

¹³⁵ Seim, J. (1987). Saateks. *Aja Lugu*, 1, 2.

¹³⁶ Nõu, H. (1987). Meie kallis vilets ja vaene eesti keel. *Aja Lugu*, 1, 3-9 (siin lk 3-4 & 7-9).

gümnaasiumis või ülikoolis õppinud vastavalt 18% ja 9% vastajatest. Olukorra parandamiseks soovitas autor erilist rõhku panna eesti koolidele, et edasine järelkasv oleks võimalik.¹³⁷

Salme Tammerti artikkel „Keeleprobleemidest noorte suvekodus“ hindas eesti keele oskust taaskord peamiselt noorte seas. Tammert leidis, et keelekursused suvekodudes on küll efektiivsed, kuid olulisem on kujundada noortes süstemaatiline viis eesti keele õppimisel. Autor oli töötanud Ojamaa suvekoolis, kus oli pidanud oluliseks kolme eesmärgi: eesti keele õppimiseks heade tingimuste loomine, võimalus eesti keelt praktiseerida vigadest hoolimata ning sõnade sidumine nende tähendusega loomulikul viisil. Tammerti sõnul oli eesti noortel Rootsis puudu eelkõige omadussõnadest, kuid ka mõningatest nimisõnadest, mida asendatakse võõrkeelsete laenudega. Samuti rõhutas autor, et paljudele noortele oli suvekodus pidev eesti keele rääkimine suur pingutus, kuid kakskeelsust osatakse hinnata. Tammert lõi võrdleva sagedussõnastiku Ojamaal ning Eestis kasutatavatest sõnadest, mille põhjal järeldas nii sarnasusi (sõnade „mina“, „ja“, „mängima“, „siis“ jne sage kasutus) kui ka erinevusi (näiteks eesti noorte seas sagedasti esinenud sõna „tuba“ puudumine Rootsis elavate eesti noorte esimese saja sagedama sõna hulgast).¹³⁸

Jüri Seimi artikkel „Mõtteid assimilatsioonist Välis-Eesti ühiskonnas“ kutsus avalikult sulandumisest rääkima. Seim tõdes, et eesti keele püsimiseks oli palju tehtud, kuid assimileerumine kujunes ikkagi probleemiks – nõrgimaks lüliks peab autor eesti kodusid, kus eesti keele rääkimine järjest väheneb, isegi kui nii ema kui ka isa olid eesti juurtega. Seim kirjutas, et kodukeele valik sõltub nii psühholoogilistest, sotsioloogilistest kui ka praktilistest teguritest ning ka tema arutles eesti koolide olulise rolli üle, mis samal ajal noort põlvkonda peale ei kasvata. Seim heitis ette puuduliku eesti keele kasutamise kritiseerimist ning tõi välja, et eesti keele kasutust seostati tihti pagulaspressi poliitilise orientatsiooniga, mis Rootsi ühiskonnas mõjus võõristavalt. Autor osutas ka diskussiooni puudumisele väliseesti avalikkuses, kuna kardeti, et „keelelistest raskustest avalik kõnelemine on „vaenlasele kättemängimine““. Seim rõhutas ka eesti keele propageerimise vajalikkust, Eesti külastamist ning sealse „hea eesti keelega“ kokkupuutumist.¹³⁹

Intervjuus „Miks ma räägin oma tütreaga eesti keelt?“ rääkis Tiia-Mari Juhkam oma sisemisest tungist eesti keelt õppida ning Eesti külastuse kogemusest – Eestis olles avastas Juhkam esimest korda, et ta kõneleb eesti keelt aktsendiga. Tütre sündides leidis Juhkam, et lapsega oli keeruline

¹³⁷ Rebas, A. (1987). Kas kvaliteet või praak? *Aja Lugu*, 1, 10-16 (siin lk 10 & 12 & 14-16).

¹³⁸ Tammert, S. (1987). Keeleprobleemidest noorte suvekodus. *Aja Lugu*, 1, 17-24.

¹³⁹ Seim, J. (1987). Mõtteid assimilatsioonist Välis-Eesti ühiskonnas. *Aja Lugu*, 1, 25-28 & 50 (tsitaat lk 28).

eesti keeles rääkida, kuna ei leidnud õigeid sõnu, kuid pärast tütre esimest sünnipäeva otsustas ta minna siiski kakskeelsuse teed ning õpetada lapsele ka eesti keelt. Intervjueeritav ootas Metroo tegevusest keelegruppide jätkamist ning hindas Endel Loo korraldatud keelegruppi, kus uuendati eesti keelt Eestis räägitud väljendite pinnalt.¹⁴⁰ Helena Kiviloog rääkis kogemustest oma laste kasvatamisest kolmkeelseteks – naise peres räägiti nii eesti, soome kui ka rootsi keelt.¹⁴¹ Ka Jaan Seim keskendus oma artiklis „Kuidas toimida – mida teha?“ just eesti keele õpetamisele väikelastele ning selleks saadaolevatele vahenditele, kuid ka Välis-Eesti ühiskonna toetavale rollile.¹⁴²

Väljaande Aja Lugu artikleid arvustas Eesti lasteaia esimees Jüri Lepisk, kes leidis, et „elades rootsi ühiskonnas, mis meid igatpidi ümbritseb, peame sihilikult toonitama või koguni ületoonitama oma enda keelt ja kultuuri. Rootsi keelt ja kultuuri saab laps niikuinii“. Lepisk rõhutas ka vanavanemate suurt rolli noorema põlvkonna väliseestlaste keeleoskuse arendamisel ning tundis puudust analüüsist, kuidas eesti lasteaiad on väikelaste keeleoskusele kaasa aidanud.¹⁴³ Kogumik on hea näide sellest, kuidas Metroo diskussiooni arendas, kutsudes keeleprobleemidest rääkima nii eesti keelt oma professionaalses elus kasutavad isikud kui ka eesti keelt kodukeelena rääkivad isikud.

3.2. 1987–1991 laulev revolutsioon ning Eesti taasiseseisvumine

Esimene suurem Metroo ettevõtmine 1987. aastal oli märtsis Eesti Majas korraldatud laulupidu.¹⁴⁴ Juunis esines Metroo esimees Enno Klaar Balti Konverentsil Metrood tutvustava kõnega¹⁴⁵, korraldades eestlastest osavõtjatele ka vastuvõtu.¹⁴⁶ Oktoobris väisasid Norrat ja Rootsit neli kirjanikku Eestist – Jaan Kross, Ellen Niit, Jaan Kaplinski ja Mati Unt. Metroo korraldatud avalikul kohtumisel kirjanikega osales umbes 300 inimest. Lisaks kirjanduslikele küsimustele puudutati põgusalt ka Eesti poliitika kaasaegseid probleeme, nt fosforiidisõda.¹⁴⁷ Välis-Eesti ajakirjanduses tekkis diskussioon selle üle, kas Metroo kutsus kirjanikud külla VEKSA kaudu. Lisaks neile pidid Rootsi tulema ka Jaak Jõerüüt ja Viivi Luik, kuid nende reis

¹⁴⁰ Juhkam, T.-M. (1987). Miks ma räägin oma tütrega eesti keelt? *Aja Lugu*, 1, 30-38 & 45 (siin lk 30-34 & 45).

¹⁴¹ Kiviloog, H. (1987). Isakeel, emakeel ja laste keel. *Aja Lugu*, 1, 39-45 (siin lk 39-40).

¹⁴² Seim, J. (1987). Kuidas toimida – mida teha? *Aja Lugu*, 1, 46-50.

¹⁴³ Lepisk, J. (29.05.1987). „AJA LUGU“ nr. 1 – huvitav vihik, *Eesti Päevaleht*, lk 6.

¹⁴⁴ Metroo laulupidu. Rahvas laulma! (18.03.1987). *Eesti Päevaleht*, lk 3.

¹⁴⁵ Metsaülikoolist Rootsis. (14.07.1987). *Vaba Eestlane*, lk 4.

¹⁴⁶ Metroo annab aru. (25.09.1987). *Eesti Päevaleht*, lk 3.

¹⁴⁷ Neli kirjanikku Eestist esinesid STOCKHOLMIS. (30.10.1987). *Eesti Päevaleht*, lk 1 & 7.

keelati ära.¹⁴⁸ Jaan Kaplinski külastas Rootsit Metroo organiseeritud ürituse raames ka juba sama aasta aprillis.¹⁴⁹

1987. aasta Metroo seminar toimus koostöös Kanada Kotkajärve Metsaülikooliga 1.-10. augustini Rootsis ja Soomes. Kahe metsaülikooli ühise ettevõtmise temaatikaks oli „Globaalne eestlus“, võttes eeskju eelkõige inseneri, tehnikateadlase ja ajaloolase Walter Randi samateemalisest loomingust. Kitsamalt olid arutlusteemaks „Ühiskondlikud küsimused, mudelid ja strateegilised tuleviku-võimalused globaalse eestluse sidevõrgu kasutamiseks“ seda nii kogu eestlaskonna puhul kui ka kitsamalt kodueestlaste ja väliseestlaste vahel. Arutati kaht pakilist probleemi: kuidas suudaksid eestlased säilida ilma rahvusriigita ja mida teha olukorras, kui kõik eestlased muutuvad kakskultuurseteks. Pärast programmi Rootsis ja Soomes oli ühisseminarist osavõtjatel võimalus külastada ka Eestit, kus oli võimalik suhelda eesti kultuuritegelastega ning külastada turismiattraksioone.¹⁵⁰

1988. aastal töötasid õpperingid eesti kirjandusest ja ajakirjandusest ning lugemisring. 1988. aastal seminari ei toimunud, küll aga toimusid taaskord väiksemad kokkutulekud¹⁵¹ ning lauluõhtud.¹⁵² Metroo kutsus üles toetama Eesti Rahva Muuseumi taastamist Tartus Raadi mõisas ning saatis selle tarbeks Eestisse 1000 rootsi krooni.¹⁵³ Selle üleskutse peale tekkis Välis-Eesti ajakirjanduses omajagu poleemikat, kuna tõstatati küsimus, kas raha läheb tõesti ERM-i toetuseks või hoopis NSV Liidule „teisteks otstarveteks“.¹⁵⁴ Metroo liikmed eitasid raha saatmist otse Nõukogude Liitu, vahendajana on nimetatud kirjanikku Mati Unti.¹⁵⁵

Ka 1988. aastal esines Metroo kokkutulekul neli eesti kirjanikku – seekord Doris Kareva, Rein Raud, Mihkel Mutt ja Paul-Eerik Rummo.¹⁵⁶ Sama aasta augustis toimus kokkutulek Veski järvel, kus 80 inimese kohalolul arutati „kodumaa küsimusi“. Veski järvel oli kohal ka nt üks Rahvarinde juhte Marju Lauristin.¹⁵⁷ Enne kokkutulekut saatis Jaan Uustalu Metroo liikmetele ringkirja, milles tõi välja, et 44 paguluses oldud aasta jooksul ei olnud kordagi vajalik muuta suhtumist Nõukogude võimuga suhtlemisse. Viimase aja arengute taustal oli aga tarvis

¹⁴⁸ Madisson, T. (30.01.1988). Järeilmõtteid Metroo koosviibimisest ehk jälle suhtlemisest Eestiga, *Teataja*, lk 4.

¹⁴⁹ Luuletaja Jaan Kaplinski esines Metroos. (26.05.1987). *Eesti Päevaleht*, lk 1 & 7.

¹⁵⁰ Mütroo! Mütroo 87. (12.02.1987). *Vaba Eestlane*, lk 4.

¹⁵¹ Ignats, Ü. (11.03.1988). Mida tahab Metroo?, *Eesti Päevaleht*, lk 4.

¹⁵² Metroo lauluõhtu. (28.09.1988). *Eesti Päevaleht*, lk 3.

Lauluõhtu trubaduuriga. (23.12.1988). *Eesti Päevaleht*, lk 3.

¹⁵³ Metroo aitab ehitada üles E. R. Muuseumi. (01.06.1988). *Eesti Päevaleht*, lk 2.

RA, ERA.5076.1.4, lk 75: Metroo ringkiri – 1988. aasta teine ringkiri, 04.05.1988.

¹⁵⁴ Odamees, V. (18.06.1988). Arhiivid, muuseumid, raamatukogud ja Kultuurifond, *Teataja*, lk 4-5.

¹⁵⁵ Reinans, A. & Uustalu, J. (20.08.1988). Mõttevahetuse korras: Veel arhiividest, muuseumidest ja raamatukogudest, *Teataja*, lk 8.

¹⁵⁶ Tuulse, L. (22.06.1988). Kirjanduslik õhtu kodumaise sisuga, *Eesti Päevaleht*, lk 4.

¹⁵⁷ Veski järvel räägiti kodumaa sündmustest. (14.09.1988). *Eesti Päevaleht*, lk 8.

uurida võimalike vaheetappide loomist, mis võimaldaksid suhtlust demokraatlikumates oludes tegutseva Eestiga. Uustalu Nõukogude võimu kokkuvarisemist ei ennustanud. Metroo esimehe sõnul tuleks toetada nii Eesti täielikku iseseivust taotlevaid gruppe kui ka Eestis eksisteerivaid suveräänsust taotlevaid organisatsioone.¹⁵⁸ Aasta lõpus korraldas Metroo kirjandusõhtu ka Jaak Jõerüüdi ning Ülo Tuulikuga.¹⁵⁹ 1989. aasta jaanuaris käis Metroo kokkusaamisel rääkimas Eesti Rahva Muuseumi toonane direktor Aleksei Peterson.¹⁶⁰ Märtsis korraldas Metroo kohtumise Rahvarinde juhtidega, sh Edgar Savisaarega.¹⁶¹ Aprillis jätkas Metroo oma seotust ERM-iga, korraldades koos Põhjamaade muuseumiga (Nordiska museet) aktuse ERM-i 80. juubeli tähistamiseks.¹⁶² 1989. aastal nägi ilmavalgust ka kaks ajakirja Aja Lugu numbrit, millest esimene sisaldas valimit Metroo 1986. ja 1987. aastatel peetud Metroo seminaride loengutest¹⁶³ ning teine tõlkeid kolmest artiklist, mis pärinesid 1989. aastal ilmunud teosest „Viron vapauden tuulet“.¹⁶⁴

Plaan korraldada Metroo seminar Eestis tekkis juba 1988. aasta suvel.¹⁶⁵ Augustis saatis Metroo esimees Jaan Uustalu kirja Loominguliste Liitude Kultuurinõukogu algatajale Ignar Fjukile, kus palus organisatsiooni Eestis toimuva seminari kaasorganisaatoriks.¹⁶⁶ Lõplikeks korraldajateks said Tartu Ülikool ja Eesti NSV Kultuurikomitee, kellele jäi toimumispaiga tõttu seminarikorraldamise põhirõhk. Seminar sai nimeks MEEST'89 ning Uustalu nimetas seda jäämurdjaks, mis kindlustas koostööd geograafiliselt lahutatud eestlaste vahel.¹⁶⁷ Seminaril osalesid nii kodu- kui ka väliseestlased, näiteks pühendati palju aega erakondade ja poliitiliste rühmituste etteastetele – seminaril esinesid erinevaid poliitilisi suundi esindavad Jaak Allik NLKP-st, Toomas Frey Eesti Rohelisest Liikumisest, Tiit Kuuskemaa Kristlikust Liidust, Olev Saveli Eesti Maaliidust, Marju Lauristin Eestimaa Rahvarindest, Mart Laar Eesti Muinsuskaitse Seltsist ning Tunne Kelam Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Parteist. Loengukogumikus leiab veel nimesid Jüri Seim, Kalev Katus, Raimond Kolk, Hans Träss, Tiit Matsulevitš, Aho Rebas, Fred Jüssi, Airi Värnik, Epp Anderson, Mare Taagepera, Ene Tiit, Toivo Raun, Aleksander Loit, Tõnn Sarv, Enn Tarto, Anatol Pikas, Arno Susi, Heli Susi, Maimu Berg, Liivi Jõe ja Tiina

¹⁵⁸ ERA.5076.1.4, lk 79-80: Välis-eestlus muutunud tingimustes, 20.08.1988.

¹⁵⁹ Kirjandusõhtu Käbi Lareteiga. (01.12.1988). *Välis-Eesti*, lk 5.

¹⁶⁰ Varep, M. (20.01.1989). Loeng eesti rahva suurima vara nimel, *Eesti Päevaleht*, lk 5.

Eesti Rahva Muuseum. (28.12.1988). *Eesti Päevaleht*, lk 3.

¹⁶¹ RRi juhid Metroos. (08.03.1989). *Eesti Päevaleht*, lk 6.

¹⁶² Varep, M. (05.05.1989). Nordiska Museet tähistas Eesti Rahvamuuseumi juubelit, *Eesti Päevaleht*, lk 5.

¹⁶³ Maandi, J. & Klaar, E. (Toim) (1989). *Aja Lugu*, 2.

¹⁶⁴ Klaar, E. (Toim) (1989). *Aja Lugu*, 3.

¹⁶⁵ RA, ERA.5076.1.37, lk 18: Metroo ringkiri – Metroo 1989. aasta suveseminari planeerimine, 01.07.1988.

¹⁶⁶ RA, ERA.5076.1.37, lk 21: Metroo kiri Ignar Fjukile, 26.08.1988.

¹⁶⁷ Uustalu, J. (1989). Eessõna. S. Endre, T. Naaber & K. Muuli (Koost), *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat* (lk 3). Tallinn: Kultuur ja Elu.

(Tiiu¹⁶⁸) Salasoo, kes kõik pidasid kas loenguid või sõnavõtte.¹⁶⁹ Kokku osales Käärikul peetud seminaril 200-250 inimest.¹⁷⁰

1989. aasta seminarile esitati mitmekülgset kriitikat – Tiiu Salasoo leidis, et seminaril ei tekkinud metsaülikoolide intiimset keskkonda¹⁷¹, Liivi Jõe aga leidis, et väliseestlasi „võeti vastu kui võõraid omal maal“, mis rikkus põhimõtet, et eestlaskond on üks, sõltumata elupaigast.¹⁷² 1989. aasta seminarist ilmus Metroo kolmas – ja ühtlasi viimane – loengukogumik.¹⁷³ Kogumikku arvustas Aja Kirjas kirjanik Enn Nõu. Kirjanik oli nõrдинud, et teos ei suutnud edasi anda Metroo vaimsust, mõtiskledes, kas seda viimati toimunud seminaril üldse oli. Nõu tõi välja, et jäi mulje, et kogumik oli kiirustades kokku pandud.¹⁷⁴

Metroo kolmandas koguteoses käsitleti eesti keele teemat põgusalt sissejuhatuses, kus võeti veelkord kokku Metroo suhtumine eesti keele küsimusse: Metroo põhikirjas sätestati, et Metroo liige võib olla keegi, kes räägib eesti keelt – „see [on] vihje, et eesti keele oskus paguluses ei olnud 1980-ndate aastate alguses enam üldine. Raskustest eesti keele elushoidmisel räägiti aga paguluses sel ajal vähe, sest see kuulus nn. tabueeritud küsimuste hulka. Ei olnud hea nõukogude võimule märku anda, et pagulasnoori ähvardab assimileerumine! Metroo reageeris eesti keele kadumisohtule paguluses rangelt eestikeelsete seminaride korraldamisega. Peamiselt sel põhjusel viisime oma seminarid läbi isoleeritud paikades, Trollebos ja Ojamaal, kus rootsi naabrid puudusid ja eesti keel sai segamatult kõlada“.¹⁷⁵

1990. aasta seminar toimus taaskord Rootsis Stockholmis ja Metsakodus 10.-17. augustil. Metrood toetas rahaliselt Rootsi Välisministeerium 100 000 rootsi krooniga, mis võimaldas suuremat osavõttu Eestist. 1990. aasta seminari peateema oli „Demokraatia“, seda nii Eesti – kuidas demokraatiat taastada – kui ka lääneriikides valitseva demokraatia toimimise kontekstis.¹⁷⁶ Peeter Vihalemm meenutas, et Metroo seminar tekitas arutelusid osalejate vahel, kuid mitte Eesti üldsuses laiemalt. Vaid ajalehes Edasi käsitleti Metroo seminari kolmes

¹⁶⁸ Kogumikus on kirjutise autori nimekuju Tiina Salasoo, kuid ilmselt mõeldakse ikkagi Tiiu Salasood, Austraalia Metsaülikooli ühte alusepanijat.

¹⁶⁹ Endre, S., Naaber, T. & Muuli, K. (Koost), *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat*.

¹⁷⁰ Metsaülikoolid 89: Metsaülikool Eestis. (1989). *Aja Kiri*, 54(2), 44.

¹⁷¹ Salasoo, T. (1990). Mõtteid neli kuud pärast Kääriku metsaülikooli. S. Endre, T. Naaber & K. Muuli (Koost), *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat* (lk 157-158). Tallinn: Kultuur ja Elu.

¹⁷² Jõe, L. (1989). Järelmõtteid Kääriku metsakoolist. S. Endre, T. Naaber & K. Muuli (Koost), *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat* (lk 155-156, siin lk 155). Tallinn: Kultuur ja Elu.

¹⁷³ Endre, S., Naaber, T. & Muuli, K. (Koost) *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat*.

¹⁷⁴ Nõu, E. (1990). Veel üks Metroo raamat. *Aja Kiri*, 58(2), 10-14 (siin lk 10).

¹⁷⁵ Seim, J. Mõni sõna Metroo tagapõhjast ja senisest tegevusest. Lk 10.

¹⁷⁶ Metroo Metsakodus. (01.05.1990). *Välis-Eesti*, lk 4.

numbris.¹⁷⁷ Eestis toimuvate sündmuste kajastamine jõudis ka nt Metroo ringkirjadesse – 1991. aasta ringkiri kirjeldas sama aasta jaanuaris Baltikumis toimunud veriseid sündmusi ning tõdes, et parim viis optimistlikuks jääda oli jätkuv usaldusväärse informatsiooni levitamine ja diskussiooni käimashoidmine.¹⁷⁸ Metroo 1991. aasta suursündmuseks sai taaskord seminar, mis toimus 21.-27. juulil Eestis Saaremaal. Seminari peateemaks oli rahvuslik identsus – „Ühe Ida-Euroopa väikerahva eksistentsiväljavaated pingelõdvenduse ja Euroopa integratsiooni tingimustes, ehk: Saaremaa Eestis – Eesti Põhjalas – Põhjala Euroopas“. Teema oli tihedas kontaktis teise seminari eesmärgiga, milleks oli Saaremaaga tutvumine.¹⁷⁹ 1991. aastal toimusid enne seminari veel lauluõhtu, Veskijärve suvepäev ning ettekandesari „Eesti ja väliseestlased“.¹⁸⁰

Ettekandesari oli ajendatud väliseestlaste ja kodueestlaste hiljuti järsult suurenenud sidemetest, mis motiveeris kontakte uurima paguluse algusest kuni 1991. aastani, ettekanded koondati väljaande Aja Lugu neljandasse numbrisse. Ettekannetega esinesid poliitika vallas poliitik Enno Penno, kes tutvustas Eesti Vabariigi Valitsuse tööd eksiilis ning kirjanik Raimond Kolk, kes kõneles Eesti sotsiaaldemokraatia olukorrast paguluses. Eesti majanduse arengust rääkisid majandusteadlased Toomas Käbin (intervjueerija Jüri Seim) ja Rudolf Jalakas. Ajakirjanduse vallas võtsid sõna Metroo endine esimees Enno Klaar, kes kõneles Aja Kirjast, mille toimetajaks ta oli saanud; ajakirjanik Ülo Ignats tutvustas Eesti Päevalehe arengut ning rääkis põgusalt ka vastavatud Eesti informatsioonikontorist Stockholmis; Münchenis – vähemalt mõnda aega – töötanud raadiojaamadest Ameerika Hää, Vabadusraadio ja Raadio Vaba Euroopa tegi ettekande ajakirjanik Aleksander Terras. Eesti noorte olukorrast tegid ettekanded Jaan Seim ja Ivar Paljak, Balti Instituudist ja Stockholmi ülikooli Balti Uurimiskeskusest aga Jüri Seim (algselt Ivo Iliste) ja Aleksander Loit. Kogumik lõpeb Jüri-Karl Seim mõtisklusega Eestist ja väliseestlastest.¹⁸¹

3.3. 1992–2004 Metroo tegevus Eestis ning ühingu hääbumine

Kõik taasiseseisvumisjärgsed Metroo seminarid toimusid Eestis. 1992. aasta seminar toimus Kirde-Eestis Narva-Jõesuus 19.-23. juulil.¹⁸² Esimestel Eesti Riigikogu valimistel kandideeris

¹⁷⁷ Paar küsimust Peeter Vihalemmale. (1990). *Aja Kiri*, 2, 32-33 (siin lk 32).

¹⁷⁸ RA, ERA.5076.1.4, lk 104: Metroo ringkiri – 1991. aasta uusaastatervitus, 1991.

¹⁷⁹ Metroo suveseminar. (11.05.1991). *Teataja*, lk 6.

¹⁸⁰ Eesti Kultuuri Koondises registreeritud üritused. (13.04.1991). *Teataja*, lk 2.

¹⁸¹ Seim, J. (Toim) (1991). *Aja Lugu*, 4.

¹⁸² Metroo suveseminar Kirde-Eestis, Narva-Jõesuus. (27.06.1992). *Teataja*, lk 4.

ka mitu Metroo liiget ja/või loengupidajat – nt Hain Rebas, Jüri-Karl Seim ja Tõnu Parming.¹⁸³ 1993. aasta aprillis toimus Metroo korraldatud kokkutulek Stockholmi Eesti Majas, kus esines Sergei Gorohhov, kes oli ühtlasi ka esimene venelasest loengupidaja Eesti Majas.¹⁸⁴ Sama aasta maikuu lõpus toimusid ka Metroo suvepäevad Veskijärvel, kus arutati Eestis valitsevat olukorda.¹⁸⁵ 1993. aasta Metroo seminar toimus 28. juunist 2. juulini Kagu-Eestis, kus peamiseks sihtkohaks oli Värskas. Käsitletud teemasid ning tegevusi oli seminaril mitmeid: külastati Petsorit ja Pihkvat, tutvuti seto kultuuriga, arutati Lõuna-Eesti piirialade, muulaste ja suhtlemisküsimuste probleeme.¹⁸⁶

1994. aastal toimus Metroo seminar 25.-29. juunil Haapsalus, kus seminari eesmärgiks oli tutvustada väliseestlastele Eesti elamisolusid, päevaprobleeme, kultuurielu jms.¹⁸⁷ 1995. aasta Metroo seminar toimus Pärnus.¹⁸⁸ Algas lahknemine kaheks – Metroo jätkas Rootsis, kuid aktiivsete metroolaste kolimisel Eestisse hakkas tekkima ka eraldi Metsaülikool Eestis ehk MEES.¹⁸⁹ Eestis toimusid ka osad Metroo koosolekud.¹⁹⁰ 1996. aasta juunis toimusid Metroo kevadpäevad Veskijärvel, kus oli külaliseks Fred Jüssi.¹⁹¹ 1996. aasta seminar toimus Hiiumaal, kus osales kokku 65 eestlast nii Eestist kui välismaalt.¹⁹² Samal aastal andis Metroo esimest korda välja aukirja – seda professor Olev Trässile, kes oli üks Kanada Metsaülikooli alusepanijatest.¹⁹³

1997. aasta seminar toimus 30. juunist 4. juulini Kurgjärvel Võrumaal. Alates talvest pidasid metroolased Tallinnas diskussioone majanduse, maaelu ja põllumajanduse ja kultuuri teemadel.¹⁹⁴ Viimane Metroo seminar toimus 29. juunist 3. juulini 1998. aastal Ruhnu saarel. Seminari põhiteemadeks said väikesaared, eestirootslased ning omandireform.¹⁹⁵ 1999. aasta veebruaris oli Metroo külaliseks Rootsis Linnar Priimägi.¹⁹⁶ Sajandivahetusel ning sellest edaspidi toimus sündmusi järjest harvem: 2000. aastal korraldati jalutuskäik Stockholmi

¹⁸³ Eesti Vabariigi Riigikogu ja Eesti Vabariigi Presidendi valimiste korraldus Rootsis. (05.09.1992). *Teataja*, lk 3.

¹⁸⁴ Aasaleht, H. (17.04.1993). Lastele ja suvepuhkusele mõeldes, *Õpetajate leht*, lk 8.

¹⁸⁵ Metroo suvepäevad 29.-30. maini Veskijärvel. (12.05.1993). *Eesti Päevaleht*, lk 7.

¹⁸⁶ Metroo seminar Värskas. (26.05.1993). *Eesti Päevaleht*, lk 3.

¹⁸⁷ Veel on vabu kohti Metrool Haapsalus. (08.06.1994). *Eesti Päevaleht*, lk 7.

¹⁸⁸ Seim, J.-K. (2005). Metroo kroonikat. T. Kirss (Toim), *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album* (lk 416). Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.

¹⁸⁹ „Metroo tegutseb Rootsis edasi“. (16.11.1995). *Eesti Päevaleht*, lk 11.

¹⁹⁰ METROO nüüd Eestis. (09.11.1995). *Eesti Päevaleht*, lk 10.

¹⁹¹ Tähelepanu, METROO suveseminar on tulekul! (23.05.1996). *Eesti Päevaleht*, lk 11.

¹⁹² Alavainu, A. (06.07.1996). Tormiline elu suvisel Hiiumaal, *Sõnumileht*, lk 14.

Hellerma, K. (12.07.1996). Idealistidega Hiiumaal, *Kultuurileht*, lk 5.

¹⁹³ METROO andis välja esimese aukirja. (22.08.1996). *Eesti Päevaleht*, lk 4.

¹⁹⁴ Ühing METROO tegutseb edasi, viimasel ajal rohkem Tallinnas. (20.02.1997). *Eesti Päevaleht*, lk 6.

¹⁹⁵ Ühing METROO suveseminar tulekul. (22.05.1998). *Eesti Päevaleht*, lk 5.

¹⁹⁶ Linnar Priimägi Eesti Majas: Eesti kultuur tänase ja homse vahel. (18.02.1999). *Eesti Päevaleht*, lk 3.

vanalinnas¹⁹⁷, 2001. aastal toimus psühholoogiadotsendi Tiia Tulviste loeng Stockholmi Eesti Majas¹⁹⁸ ning 2003. aastal rahvalaulu ja -muusika pidu.¹⁹⁹ Ühing Metroo lõpetas oma tegevuse 2004. aastal, pidades ka lõpupeo.²⁰⁰

¹⁹⁷ METROO jalutuskäik. (11.05.2000). *Eesti Päevaleht*, lk 10.

¹⁹⁸ Seim, M. (25.04.2001). Eestlane vaikib kodus ja võõrsil, *Meie Kodu*, lk 5.

¹⁹⁹ Nii noori kui vanu kutsutakse rahvapeole. (13.03.2003). *Eesti Päevaleht*, lk 11.

²⁰⁰ Käärrik, K. (11.11.2004). Metroo – Metsaülikool Rootsis lõpetas oma tegevuse, *Eesti Päevaleht*, lk 9.

Kokkuvõte

Metsaülikoolide kontseptsioon sai alguse 1960. aastate teisel poolel Kanadas, liikudes edasi nii Austraaliasse, Rootsisse kui ka USA-sse. Rootsi Metsaülikool ehk Metroo eksisteeris ühinguna aastatel 1980–2004, kuid alustas tööd juba 1970. aastate teisel poolel, pidades esimese seminari 1977. aastal. Kokku pidas Metroo oma tegutsemisajal 17 seminari, mis oli metsaülikoolide peamine tegutsemisvorm. Lisaks seminaridele korraldas Metroo ka õpperinge, loenguõhtuid, kultuuri- ja suvepäevi jms. Metroo eesmärgiks oli eesti keeles arutleda eesti probleemide ja tuleviku üle, suheldes sealjuures ka okupeeritud kodumaaga.

Kuna Metroo ei olnud poliitiline organisatsioon, siis saadi endale lubada ettevaatlikku suhtlust Kodu-Eestiga. Esimene Metroo ametlik kiri VEKSA-le saadeti 1978. aastal, kuid intensiivne suhtlus algas siiski Mihhail Gorbatšovi algatatud demokratiseerimisega, mis Eestis kasvas üle laulvaks revolutsiooniks. Selleks hetkeks oli muutunud ka kontaktide olemus – VEKSA tegevus hääbus ning asendus otsekontaktidega kodu- ja väliseestlaste vahel. Metroo võõrustas 1980. aastate lõpus ja 1990. aastate alguses nii kirjanikke kui ka poliitikuid, vabamad tingimused andsid võimaluse organiseerida 1989. aasta seminar Eesti pinnal. Pärast taasiseseisvumist korraldati kõik Metroo seminarid Eestis ning tavapäraseks muutus ka eesti külaliste võõrustamine Rootsis.

Muret eesti keele seisu üle paguluses väljendab hästi Metroo kolmanda kogumiku sissejuhatus – eesti keele oskus ei olnud pärast mitut kümnendit enam iseenesestmõistetav. Seetõttu võttis Metroo eesti keele kasutamise suhtes kohe selge hoiaku – organisatsiooni töö toimus eesti keeles. Eesti keelega olid seotud mitmed Metroo seminaridel peetud loengud, diskussiooni eesti keele olukorrast koondas Metroo väljaande Aja Lugu esimesse osasse; eesti keelt praktiseeriti nii õpiringides kui ka seminaride arutlus- ja huvigruppides. Metroo teeneks oli seega valusa teema esiletõstmine, samuti anti võimalus eesti keelt rääkida paljudel inimestel, kellel selleks üheski teises olukorras võimalust ei oleks olnud.

Kuigi Metroo seadis üheks oma eesmärgiks diskussiooni tekitamise väliseestlaste hulgas, siis õnnestus see vaid osaliselt. Palju kirjutati sellest, et Metroo seminaridel toimusid tulised debaadid ning arutlusringid, kuid kaugemale need tihti ei jõudnud. Metroo peetud seminaride loengutest said mitteoalejad teada peamiselt Metroo trükiste kaudu, mida ilmus kokku aga vaid kolm. Kõige ulatuslikum vastukaja oli Metroo esimestele, 1977. ja 1978. aastal toimunud seminaridele, mille puhul leidis vastukaja nii seminaride enda kui ka loengumaterjalidest valminud kogumike kohta. Esimeste seminaride puhul oli peamine tagasiside Metroo üritustel

mitteosalejatelt, hiljem olid arvustajateks ennekõike sündmustel kohalviibinud. Metroo seminarimaterjalid olid aga loodud väliseesti üldsuse jaoks tundmatul platvormil ning piiratud oli ka väljaannete tiraaž. Diskussiooni vähenemist Metroo seminaride üle väliseesti avalikkuses on võimalik selgitada mitme teguriga: Metroo ei levitanud järjepidevalt seminaridel kajastatud teemasid (kogumikud ilmusid vaid kolme seminari puhul), seminaride korraldamisesse tekkis 1980. aastate alguses paus ja/või Eestis alanud demokratiseerumine varjutas Metroo tegevuse. Tegemist võis olla ka lihtsalt huvi vähenemisega, kuigi sellele saab vastu vaielda tööga, et Metroo potentsiaalne seotus VEKSA-ga ning ERM-i toetamise kampaania tekitasid väliseesti ajakirjanduses vastukaja ka 1980. aastate teisel poolel. Metroo väiksemad ettevõtmised saidki pidevat tagasisidet peamiselt tänu sellele, et need olid tihti ühel või teisel moel seotud Kodu-Eestiga. Lisaks sellele toimusid need ligipääsetavamates asukohtades, nt Stockholmi Eesti Majas, seminarid ja suvepäevad aga keskustest kaugemal (tihti ka kauem kestes).

Metsaülikoolide ja Metroo kontseptsioon oli ja on vajalik nähtus nii paguluses kui ka tänapäeval. Kuigi Metroo elas oma aja ära, siis jätkuvalt toimuvad metsaülikoolide seminarid nii Kanadas Kotkajärvel kui ka 2005. aastast Eestis Käärikul (kohas, kus toimus ka Metroo 1989. aasta seminar). Sarnast kontseptsiooni kannab edasi ka 2013. aastal alustanud Paide arvamusfestival ning paljud teised üritused. Apoliitilise organisatsioonina sai Metroo luua turvalise keskkonna arutamaks teemasid, mida pagulasorganisatsioonides ei oleks olnud võimalik arutada, samuti tõi Metroo eestluse erinevatele tahkudele lähemale paljusid eesti juurtega inimesi. Metroo puuduseks oli suutmatuse oma tegevusse tõmmata veelgi rohkem inimesi – eriti noori vanusegrupis 18–30 eluaastat. Vabaneva Eesti poliitikute, kirjanike, teadlaste jms kultuuritegelaste jaoks oli Metroo juba töötav demokraatlik kontseptsioon, kuhu oli võimalik oma arutelud üle viia. Kuigi pagulasorganisatsioonide rangelt hoitud poliitiline perspektiiv õigustas end Eesti taasiseseisvumisel, siis Metroo etendas edukalt Jaan Uustalu 1988. aastal mainitud vahepealset varianti suhtluses pagulaskonna ja Kodu-Eesti vahel.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Allikad

Arhiiviallikad

Rahvusarhiiv:

ERA.5076 Metsaülikool Rootsis (Metroo)

Metroo trükised

Endre, S., Naaber, T. & Muuli, K. (Koost) (1990). *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat*. Tallinn: Kultuur ja Elu.

Jõe, L. (1989). Järeloomõtteid Kääriku metsakoolist. S. Endre, T. Naaber & K. Muuli (Koost), *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat* (lk 155-156). Tallinn: Kultuur ja Elu.

Salasoo, T. (1990). Mõtteid neli kuud pärast Kääriku metsaülikooli. S. Endre, T. Naaber & K. Muuli (Koost), *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat* (lk 157-158). Tallinn: Kultuur ja Elu.

Seim, J. (1990). Mõni sõna Metroo tagapõhjast ja senisest tegevusest. S. Endre, T. Naaber, & K. Muuli (Koost), *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat* (lk 7-12). Tallinn: Kultuur ja Elu.

Uustalu, J. (1989). Eessõna. S. Endre, T. Naaber & K. Muuli (Koost), *Eesti edasivaates: 200 eestlast suvel 1989 Käärikul. Metroo kolmas raamat* (lk 3). Tallinn: Kultuur ja Elu.

Klaar, E. jt (Toim) (1979). *Metroo teine raamat*. Stockholm: s.n.

Kiviloog, H. (1979). Missugusteks eestlasteks tahame kasvatada oma kolmandat sugupõlve? E. Klaar jt (Toim), *Metroo teine raamat* (lk 62-70). Stockholm: s.n.

Kolk, R. (1979). Mõtteid metroost Gotlandil – tagant järgi. E. Klaar jt (Toim), *Metroo teine raamat* (lk 185-190). Stockholm: s.n.

Reinson, A., Männik, L. & Männik, J. (1979). Minitroo. E. Klaar jt (Toim), *Metroo teine raamat* (lk 180-184). Stockholm: s.n.

Saateks. (1979). E. Klaar jt (Toim), *Metroo teine raamat* (lk 4-5). Stockholm: s.n.

Tief, O. (1979). Läkitus Eestist. E. Klaar jt (Toim), *Metroo teine raamat* (lk 118-119). Stockholm: s.n.

Maandi, J., Maandi, M., & Seim, J. (Toim) (1977). *Metroo 77: Kogumik valitud materjalidest, esitatud jaanuaris 1977 Trollebos, Rootsis*. Uppsala: s.n.

Männik, L. (1977). J. Maandi, M. Maandi, & J. Seim (Toim), *Metroo 77: Kogumik valitud materjalidest, esitatud jaanuaris 1977 Trollebos, Rootsis* (lk 33-37). Uppsala: s.n.

Saateks. (1977). J. Maandi, M. Maandi, & J. Seim. (Toim), *Metroo 77: Kogumik valitud materjalidest, esitatud jaanuaris 1977 Trollebos, Rootsis* (lk 5-6). Uppsala: s.n.

Perioodika

Eesti Päevaleht (Estniska Dagbladet) 1959–

Kultuurileht 1994–1997

Koit 1953–2019

Meie Kodu (Our Home: Australian Estonian weekly) 1949–

Sirp 1991–

Sõnumileht 1995–2000

Teataja: poliitika, kultuuri, ühiskonna- ja noorteprobleemide häälekandja (Estnisk tidning för politik, kultur, samhällsinformation och ungdomsfrågor) 1944–2002

Vaba Eesti Sõna (Free Estonian Word) 1949–

Vaba Eestlane (Free Estonian) 1952–2001

Välis-Eesti: sõltumatu informatsiooni, kultuuriküsimuste ja majanduse ajaleht 1944–1995

Õpetajate leht 1989–

Kirjandus

„Ajuraju“. (1978). *Aja Kiri*, 4, 23.

Dobson, M. & Ziemann, B. (Toim) (2020). *Reading primary sources: the interpretation of texts from nineteenth and twentieth century history*. London: Routledge.

Grabbi, H. (1980). *Metroo sõidab! Mana*, 48, 74-76.

- Habermas, J. (2001). *Avalikkuse struktuurimuutus: uurimused ühest kodanikuühiskonna kategooriast. Eessõnaga 1990. aasta uusväljaandele*. Tõlkinud Andres Luure. Tallinn: Kunst.
- Ignats, Ü. (1978). Intiimsus, armastus, erootika. *Aja Kiri*, 4, 33-35.
- Juhkam, T.-M. (1987). Miks ma räägin oma tütreaga eesti keelt? *Aja Lugu*, 1, 30-38 & 45.
- Jõe, H. (1977). Metroo'77. *Aja Kiri*, 5, 26 & 29.
- Jürjo, I. (2014). *Pagulus ja Nõukogude Eesti: vaateid KGB, EKP ja VEKSA arhiividokumentide põhjal*. Tallinn: Tammerraamat.
- Kirss, T. (Toim) (2005). *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album*. Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.
- Kiviloog, H. (1987). Isakeel, emakeel ja laste keel. *Aja Lugu*, 1, 39-45.
- Klaar, E. (1979). Metroo kultuuripäevad. *Aja Kiri*, 3, 9-11.
- Klaar, E. (1989). Metroo: Mida see Metroo endast kujutab? *Aja Lugu*, 2, 29-36.
- Klaar, E. (Toim) (1989). *Aja Lugu*, 3.
- Kroonika: Viies Metroo. (1983). *Aja Kiri*, 40(1), 36.
- Laak, M. (2015). Pagulus ja suhted kodumaaga: Metsaülikooli Austraalias arhiivi põhjal. *Tuna*, 4, 90-112.
- Lasberg, M. (1978). Ketserlus metsas. *Tulimuld*, 1, 47-52.
- Maandi, J. & Klaar, E. (Toim) (1989). *Aja Lugu*, 2.
- Maandi, J. (1977). ...ehitas ISE: Metsaülikool Rootsis (5.-9. I 1977). *Aja Kiri*, 1, 18-19.
- Maandi, J. (2005). Metroo 1976-1998. T. Kirss (Toim), *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album* (lk 409–415). Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.
- Melberg, E. (1979). Naistekirjandusest. Tõlkinud ja mugandanud Enno Klaar. *Aja Kiri*, 3, 12-14.
- Metsaülikoolid 89: Metsaülikool Eestis. (1989). *Aja Kiri*, 54(2), 44.
- Nõu, E. (1979). Teine teistmoodi raamat. *Aja Kiri*, 4, 20-23.
- Nõu, E. (1980). Metroo 80 – pärast 1. *Aja Kiri*, 2, 18-20.
- Nõu, E. (1990). Veel üks Metroo raamat. *Aja Kiri*, 58(2), 10-14.

- Nõu, H. (1979). Eesti ja rootsi keele teelahkmed. Kirjanduslikust järelkasvust – Enel Melberg ja Alex Milits luubi all. *Mana*, 46, 53-56.
- Nõu, H. (1980). Metroo 80 – pärast 2. *Aja Kiri*, 2, 20-21.
- Nõu, H. (1987). Meie kallis vilets ja vaene eesti keel. *Aja Lugu*, 1, 3-9.
- Ojamaa, T. & Karu-Kletter, K. (2016). Diasporaa-eestlaste enesekuvand muutuvast maailmas. *Methis*, 10(13), 173-196.
- Paar küsimust Peeter Vihalemmale. (1990). *Aja Kiri*, 2, 32-33.
- Purre, A. (1978). Max Lasbergi artikli puhul „Ketserlus metsas“ Laabani kirjutise kohta „Metroo 77“. *Tulimuld*, 3, 164-165.
- Puust, L. (2005). MÜLK '97. T. Kirss (Toim), *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album* (lk 432). Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.
- Raag, R. (2010). Eestlased ja eesti keel Rootsis. K. Praakli & J. Viikberg (Toim, Koost), *Eestlased ja eesti keel välismaal* (lk 385-432). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Rand, W. (1994). *Eestlus on looming*. Tallinn: Perioodika.
- Rebas, A. (1987). Kas kvaliteet või praak? *Aja Lugu*, 1, 10-16.
- Salasoo, I. (1988). Metsaülikool Austraalias. Õ. Haas & V. Siska (Toim), *Eestlased Austraalias* (lk 114-125). Adelaide: Austraalia Eesti Seltside Liit.
- Salasoo, T. (2005). MÜ Austraalias. T. Kirss (Toim), *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album* (lk 419-430). Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.
- Salo, V. (1980). Väike Metrooloogia. *Aja Kiri*, 3, 32-33.
- Seim, J. (1987). Kuidas toimida – mida teha? *Aja Lugu*, 1, 46-50.
- Seim, J. (1987). Mõtteid assimilatsioonist Välis-Eesti ühiskonnas. *Aja Lugu*, 1, 25-28 & 50.
- Seim, J. (1987). Saateks. *Aja Lugu*, 1, 2.
- Seim, J. (Toim) (1991). *Aja Lugu*, 4.
- Seim, J.-K. (1991). Eesti ja väliseestlased – mõtisklus. *Aja Lugu*, 4, 55-59.
- Seim, J.-K. (2005). Metroo kroonikat. T. Kirss (Toim), *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album* (lk 416). Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.
- Seim, M. (1978). „Minitroo“. *Aja Kiri*, 4, 44-45.

Sermat, V. (1979). Estonian Forest University: Social and Cultural Influence. *Journal of Baltic Studies*, 10(1), 64-73.

Susi, H. (Toim) (1984). *Metsaülikool 1967-1982: Kotkajärve Metsaülikooli koguteos*. Toronto: Kotkajärve Metsaülikool.

Zake, I. (2008). Controversies of US-USSR Cultural Contacts During the Cold War: The Perspective of Latvian Refugees. *Journal of Historical Sociology*, 21(1), 55-81.

Taagepera, M. (2005). MÜLA. T. Kirss (Toim), *Metsaülikool 1983-2005: Kotkajärve Metsaülikooli II album* (lk 431). Kanada: Kotkajärve Metsaülikool.

Tammert, S. (1987). Keeleprobleemidest noorte suvekodus. *Aja Lugu*, 1, 17-24.

Teateid: Metroo 78. (1978). *Aja Kiri*, 4, 47.

Teateid: metroo 80. (1980). *Aja Kiri*, 2, 31.

Teateid: Metroo 81. (1981). *Aja Kiri*, 35/36(5/6), 55-56.

Teateid: Metroo järelkaja. (1977). *Aja Kiri*, 2, 23.

Teateid: Metroo. (1977). *Aja Kiri*, 1, 30.

Träss, O. (1984). Kotkajärve Metsaülikool: Loomine, algaastad ja põhilised suunad. H. Susi (Toim), *Metsaülikool 1967-1982: Kotkajärve Metsaülikooli koguteos* (lk 9-21). Toronto: Kotkajärve Metsaülikool.

Umblia, P. (1979). Usun oma ajasse. Tõlkinud ja mugandanud Enno Klaar. *Aja Kiri*, 3, 15-16 & 22-23.

Undusk, J. (2008). Eesti, eksiil ja Välis-Eesti: Väike mentaliteedilugu. *Akadeemia*, 10, 2257-2286.

Valk, A. & Karu, K. (2002). Eesti identiteet Eestis ja Rootsis. A. Valk (Koost), *Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis: kultuuridevahelisi uurimusi 20. sajandi lõpust* (lk 125-141). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Internetiallikad

Jõe, H. (kuupäevata). *Kotkajärve Metsaülikool. Ajalugu*. Kotkajärve Metsaülikool. Vaadatud 10. märts 2022, <https://www.eesti.ca/mu/ajalugu>.

Summary

Forest University in Sweden (Metroo) and Estonianness in Exile

Estonian Metsäülikool, which psychologist Vello Sermat translates to “Forest University” or “Academy of the Woods”²⁰¹, is an undertaking by the Estonian World War II refugees, which goal was to educate the younger generation of emigrees about Estonian language, culture, history, social problems etc. The initiative was motivated by conflict in the refugee community, where there was a clash between politically conservative older generation and more liberal younger generation. The conflict was mainly fuelled by the discussion about if and how to communicate with occupied Estonia – older generation and political figures saw it as a treason. Forest University was born in North America – although seminars were held in Canada, both Estonians from USA and Canada participated. Forest University concept also spread to Australia, Sweden, and USA. The seminars were usually located in isolated places in the nature.

In Sweden, Forest University got abbreviation “Metroo” from words Metsäülikool Rootsis (Forest University in Sweden), which direct translation from Estonian would be “subway”. Metroo’s first seminar was held in 1977 and it became an official organisation in 1980. Metroo officially finished its work in 2004. Over the years, 17 seminars and lots of smaller events were held. Metroo’s goal was to discuss the problems and future of Estonia and Estonians, which would be done in Estonian and in contact with occupied Estonia. The purpose of the bachelor’s thesis is to find out how Metroo communicated with Estonian SSR, what was discussed concerning Estonian language usage in exile and if and how was the general discussion, which Metroo started, continued in the exile community. To answer the last question, Estonian exile newspapers were studied.

Metroo was not a political organisation, which meant that the communication with Estonians under the Soviet rule was possible to some degree. Although there were attempts to invite Estonian culture figures to Sweden during the Era of Stagnation, the shift in the politics came with Mikhail Gorbachev’s democratisation (in Estonia also known as the Singing Revolution). In the end of 1980s and in the beginning of 1990s Metroo hosted several writers and politics from Estonian SSR in Sweden, the highlight of the new kind communication was the seminar in 1989 held in Estonia. All the seminars after the Restoration of the Republic of Estonia were held in Estonia and the communication in Estonian diaspora became free.

²⁰¹ Sermat, V. Estonian Forest University: Social and Cultural Influence. p. 64.

Several decades in exile had a negative impact on the proficiency in Estonian – the descendants of the Estonian refugees usually preferred their home country’s official or national language(s) and the older generation’s language skills had also deteriorated. The debate around Estonian language was also a painful topic that was rarely discussed because it was feared that the Soviet authorities would use it against the exile community. Metroo, however, decided to use Estonian as its administrative language. The problems regarding Estonian language were discussed in seminars, Estonian was practised in debates after lectures and in hobby groups. Metroo devoted the first volume of the journal *Aja Lugu* to the discussion regarding Estonian language. Metroo gave the opportunity to practise and speak Estonian to many Estonians, who would not have that kind of chance anywhere else.

Metroo’s goal to promote discussion in Estonian exile community was partly successful. It is frequently mentioned that after the lectures there were heated debates as well as smaller discussion groups, but this meant that the argumentation happened only during Metroo events. Others found out about the lectures and discussions mainly by Metroo’s publications, three in total, which number of editions was also limited. The most extensive response from the Estonian exile community via newspapers and journals was for the first two seminars held in 1977 and 1978, which were followed by mentioned Metroo’s publications. The latest Metroo’s publication was reviewed only by people related to Forest Universities. The decrease of feedback to the Metroo’s seminars over time could be explained either by the lack of Metroo’s materials, the absence of the seminars in the beginning of 1980s or later by the democratisation in Estonia, which overshadowed Metroo’s work. Metroo’s smaller initiatives got several responses, which can be explained by events’ more accessible location or connection with Estonia, which attracted opinions with its controversial nature.

The concept of Forest Universities and Metroo was and is an important phenomenon both in exile, when Estonia was under the Soviet rule, and in 21st century. Although Metroo finished its work, the Forest University seminars continue both in Canada and Estonia, where Forest University started in 2005. Metroo can also be compared with the Opinion Festival held in Paide, Estonia since 2013. As Metroo was not a political organisation, it was free to present diverse opinions, even the controversial ones. It also introduced different aspects of Estonianness to people with Estonian heritage; one of the biggest shortages in Metroo’s work was that it could have attracted even more Estonians, especially in age group 18–30. In addition, Metroo proved itself to be an efficient debate forum for Estonian politics during democratisation period in Estonian SSR and after regaining independence.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Laura Nemvalts,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Metsäülikool Rootsis (Metroo) ja eestlus paguluses“,

mille juhendaja on kaasprofessor Kaarel Piirimäe,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Laura Nemvalts
23.05.2022